

**Alle barn har rett til et inkluderende
barnehagetilbud - om å begynne og ikke
slutte, men kontinuerlig jobbe mot kvalitet
og mangfold i barnehagens flerkulturelle
og flerspråklige praksis:
utviklingsprosjekt 2008-2013**

Marianne Hatlem (red.)

**Høgskolen i Østfold
Oppdragsrapport 2013:16**

Online-versjon (pdf)

Utgivelsessted: Halden

Det må ikke kopieres fra rapporten i strid med åndsverkloven og fotografiloven eller i strid med avtaler om kopiering inngått med KOPINOR, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk.

Høgskolen i Østfold har en godkjenningsordning for publikasjoner som skal gis ut i Høgskolens Rapport- og Arbeidsrapportserier.

Høgskolen i Østfold. Arbeidsrapport 2013:16

© Forfatteren/Høgskolen i Østfold

ISBN: 978-82-7825-414-1

ISSN: 1504-5331

Forord

Alle barn har rett til et inkluderende barnehagetilbud

-om å begynne og ikke slutte, men kontinuerlig jobbe mot kvalitet og mangfold i barnehagens flerkulturelle og flerspråklige praksis

Denne rapporten inneholder artikler fra et utviklingsprosjekt 2008-2013 mellom barnehager og høgskolen i Østfold. I regi av Fylkesmannen i Østfold og startet som Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring sitt barnehageprosjekt.

Prosjektet har vært drevet frem via en treveis tilnærming, teoritilgang, veiledning og erfaringsdeling. Det har vært arrangert en oppstarts samling hver høst med deltakerne og så individuelle og gruppevis veiledninger underveis og felles samlinger i nettverk. Prosjektene har gjennomgående tatt utgangspunkt i barnehagehverdagen og i utviklingsarbeid barnehagene selv har valgt å jobbe med. Åpne barnehager har også deltatt i prosjektet. I denne rapporten representeres noen av arbeidene prosjekt barnehagene har gjort under prosjekt perioden.

Flerkulturell kompetanse er fremmet som et sentralt område av NOKUT (nasjonalt organ for kvalitet i utdanning) og en rekke stortingsmeldinger og NOU `er. Endrings- og utviklingsarbeid krever fokus over tid og en systematisk langsiktig satsing. Prosjektet hadde som mål å synliggjøre mangfold samt å øke fokus og kompetanse i barnehagen på det flerkulturelle og flerspråklige feltet. Barnehagen er en viktig arena for inkludering og språk og for kollektiv læring i møter mellom mennesker og i samspillet som oppstår.

Herved rettes en takk til deltakende prosjektbarnehager og deres kommuner, Nafo og Fylkesmannen i Østfold ved Kari Smith-Meyer. Takk går også til Anne-

Beate Dollis og Marianne Østli som har vært både prosjektdeltakere og senere veiledere i prosjektet.

Denne rapporten er satt sammen av ulike underveis skildringer og beskriver prosesser og refleksjoner i utviklingsarbeid som ikke er i mål, men som er i kontinuerlig bevegelse.

Alle barn har rett til et inkluderende barnehage tilbud

-om å begynne og ikke slutte, men kontinuerlig jobbe mot kvalitet og mangfold i barnehagens flerkulturelle og flerspråklige praksis

Fortellinger fra et utviklingsprosjekt 2008-2013 mellom barnehager og høgskolen i Østfold. I regi av Fylkesmannen i Østfold og som en start og videreføring av Nasjonalt Senter For Flerkulturell opplæring sitt barnehageprosjekt.

Forord

Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (NAFO) inviterte i 2008 Østfold til å delta i kompetanseutviklingsprosjektet ”Språklig og kulturelt mangfold i barnehagen”. Prosjektet ble i årene 2008-2010 drevet som et samarbeid mellom NAFO, Høgskolen i Østfold og Fylkesmannen i Østfold.

Da NAFOs kompetanseutviklingsprosjekt ble avsluttet i 2010, så vi behov for å fortsette satsningen på kompetanseutvikling innenfor området flerkulturell pedagogikk og språkstimulering. Vi så klart at denne måten å drive kompetanseutvikling på, med en kombinasjon av forelesninger, veiledning og arbeid med egne prosjekter, var en god måte å arbeide på. Samtidig innså vi at alt endringsarbeid tar tid, slik at det også av den grunn var behov for å fortsette arbeidet.

Fra høsten 2010 til juni 2013 har Høgskolen i Østfold i samarbeid med Fylkesmannen i Østfold drevet utviklingsprosjektet ”Alle barn har rett til et inkluderende barnehagetilbud”. Utgangspunktet var og er at vi ønsker å bidra til at barnehagene i Østfold utvikler sin kompetanse i flerkulturell pedagogikk og språkstimulering.

Befolkningen i Norge og i Østfold er preget av språklig, kulturelt og religiøst mangfold. Mangfold er berikende og vil være en styrke for fellesskapet i barnehagen. Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver

(Kunnskapsdepartementet 2011) bestemmer at barnehagen skal være et miljø hvor ulike individer og ulike kulturelle ytringer møtes i respekt for det som er forskjellig. Det er mange måter å være norsk på.

Mange barnehager har i disse årene deltatt i prosjekt. Mange kommuner har vært involvert, og har gjennom prosjektet fått barnehager som har kompetanse på og interesse for arbeidet i den flerkulturelle barnehagen. Vi tror og håper at deltakelsen har gitt varig læring og varige endringer i måten barnehagene arbeider. For Fylkesmannen er det viktig at *alle* barn i Østfold kan få delta i et inkluderende barnehagetilbud. Vi ønsker at *alle* barnehager i Østfold har forståelse for det flerkulturelle perspektivet og har god kompetanse på språkstimulering. Det er vårt håp at prosjektene har bidratt til dette.

Til slutt:

- Takk til Høgskolen for god prosjektledelse og godt samarbeid om prosjektene. En spesiell takk til Marianne Hatlem som med sine kunnskaper og interesse for feltet har vært en viktig inspirator.
- Takk til kommunene som har hatt med deltakere og som har bidratt til å støtte og til at erfaringene kommer flere til gode.
- Takk til alle barnehager som har deltatt og som har vært villige til å utvikle seg videre på dette feltet og som har delt sine erfaringer gjennom artikler og framlegg! Lykke til videre!

Moss, 29. mai 2013

Kari Smith-Meyer
Seniorrådgiver

Innholdsfortegnelse

- 1. innledning**
- 2. teoribakgrunn**
- 3. erfaringsbaserte artikler fra prosjektbarnehager**

Del 1. Innledning skrevet av Marianne Hatlem

Denne rapporten er sluttresultat av et utviklingsprosjekt som startet opp høsten 2008 på initiativ fra Fylkesmannen i Østfold initiert fra Kunnskapsdepartementet og strategiplanen likeverdig utdanning i praksis. Det var NAFO, nasjonalt senter for flerkulturell opplæring, som dro i gang prosjektet nasjonalt da kalt NAFO» barnehageprosjekt». Målet med prosjektene var å skape kompetanseheving for og med barnehagepersonalet på flerkulturell pedagogikk og flerspråklighet i barnehagen.

Metoden som har blitt brukt i prosjektet har vært tredelt, med kombinasjon av teori tilgang, veiledning og arbeid med egne barnehageprosjekter samt erfaringsdeling mellom barnehagene. Det vil være mulig å søke fylkesmannen om økonomisk støtte til egne prosjekter (til materiell, frikjøp osv.) for kommuner som har hatt deltakere i prosjektet.

Prosjektet har pågått kontinuerlig siden oppstart høsten 2008. Hver påfølgende sommer har prosjektdeltaker barnehagene presentert sine utviklingsarbeid på Østfold barnehagekonferansen i juni. Prosjektet har fått navnet « Alle barn har rett til et inkluderende barnehagetilbud» fra Stortingsmelding nr. 41 Kvalitet i barnehagen (2008-2009) som hadde dette som et av tre overordnede mål. Vi har nå nylig fått en ny Stortingsmelding

nr. 24 (2012-2013) Framtidens barnehage som har nye mål, men hvor det fremdeles legges vekt på mangfold, språklig og kulturelt og at barnehagen legger til rette for gode og inkluderende miljø for alle barn. Flerkulturell kompetanse er også fremmet som et sentralt område av NOKUT (nasjonalt organ for kvalitet i utdanning) og det er kommet frem kompetansebehov på feltet gjennom NOU (Norges offentlige utredning) nr.7 2010 Mangfold og mestring. Endrings- og utviklingsarbeid krever fokus over tid og en systematisk langsiktig satsing.

Kvalitets og mangfoldsarbeid er kontinuerlige og evige prosesser både menneskelig og institusjonelt har vi forbedrings potensiale og trenger både støtte og utfordringer for å se med nye blick gjennom økt kompetanse og økt bevissthet.

Som veileder først i Nafos sitt barnehageprosjekt i 2008-2010 og som veileder i Østfold sin videreføring fra 2010 til 2013 av barnehageprosjektet nasjonalt har det vært en glede å få delta i prosjektbarnehagens reiser. Det har vært spennende å se hvordan man har delt med erfaringer med hverandre gjennom nettverksmøter og konferanser. Og hvordan man har jobbet internt med eget personale og med prosjekter sammen med barn og foreldre.

Flere har måtte se seg selv gjennom nye brilleglass og innrømmet at de har beveget tankene kunnskaps og erfarings bygging. Moss kommune (Skarmyra barnehage 2008-2009) satt navn på dette i brosjyren de laget med tittelen «*Det har endret seg, men jeg tror endringen ligger hos meg*». Prosjektet deres handlet om å styrke foreldresamarbeidet men foreldre med et annet morsmål en norsk. Konklusjonen etter å ha deltatt i prosjektet var at personalet hadde fått en økt bevissthet på egen væremåte i møte med foreldrene. Det handlet om å våge, relasjoner er et vågestykke og uten fellesverbalspråk kreves en større grad av improvisasjon og fysisk og billedlig kommunikasjon. Det er dessverre ikke mulig å gjengi alle

prosjektene i denne rapporten. Men et utvalg kan gi smakebiter på noe av det vi har vært innom. De fleste av deltakerne har jobbet med synliggjøring av mangfold. Det har vært jobbet med språk prosjekter og ulike fellesskapsaktiviteter som eventyr prosjekter og dramatiseringer. Mange har også jobbet med foreldresamarbeid og med personalkompetanse. Kullås barnehage i Sarpsborg gikk mer forskende til verks og utviklet en brosjyre hvor de hadde kartlagt ofte stilte spørsmål som de gav svar på. Spørsmålene var knyttet til flerspråklig utvikling og hvordan barnehage og foreldre sammen best kunne støtte det enkelte barn i deres flerspråklige utvikling. Denne brosjyren er nå oversatt til en rekke språk.

Prestenga barnehage i Askim og Kullås barnehage i Sarpsborg er NAFO fokus barnehager i Østfold fylke. Dette medfører et særlig fokus på og samarbeid med Nafø om flerkulturell og flerspråklig utvikling.

I prosjektperioden har også Åpne barnehager deltatt. Treffpunktet Åpen barnehage har gjennomført et svømmeprosjekt og vanntilvenning med strand tur for store og små. I juni 2009 arrangerte fylkesmannen i Østfold og høgskolen i Østfold en egen konferanse for Åpne barnehager. Åpne barnehager kan være en mulighetsarena for nettverksbygging og en overgangsarena på vei mot et ordinært barnehagetilbud. Det unike ved det Åpne tilbudet er at det er tilgjengelig for alle og at det kan bidra til at barn og foreldre kan bli kjent med et barnehagetilbud slik det er og kan være. For noen kan det også være et viktig møte med det norske språket og den norske barnehagekulturen. Det er eksempler på at barn har knekt norsk koden i åpen barnehage. Det er også eksempler på at isolerte familier har kommet seg ut blitt aktive og kommet videre i utdanning og arbeid. Og blitt trygge på og klare til å sende barna videre i ordinær barnehage. I Treffpunktet åpen barnehage går mer en 80 % av barna videre innen et år i tilbudet.

Del 3 et teoretisk bakteppe av Marianne Hatlem

Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver fremhever at barnehagene skal synliggjøre mangfold og at:

«Det kulturelle mangfoldet skal gjenspeiles i barnehagen. Sosiale, etniske, kulturelle, religiøse, språklige og økonomiske forskjeller i befolkningen medfører at barn kommer til barnehagen med ulike erfaringer. Barnehagen skal støtte barn ut fra deres egne kulturelle og individuelle forutsetninger (KD2012:8) ». For barnehagene medfører dette at mangfoldet skal være tilsede og synlig i barnehagens praksis og i materialer. Ordet mangfold stammer fra det engelske ordet «diversity» som betyr ulikhet, forskjellighet, heterogenitet, foranderlighet eller noe som er vekslende eller uensartet (Gjervan 2007:27). All differen all equal, aller er vi ulike men likeverdige. Alle skal ha krav på å få de samme mulighetene til å utvikle seg, utnytte sine evner og leve sine liv uavhengig av kjønn, sosial bakgrunn, religion, seksuell orientering, funksjonsnivå eller etnisk tilhørighet.

Rammeplanen for barnehagen « framhever betydningen av voksnes holdninger, kunnskaper og ferdigheter til å møte, forstå og oppdra barn til aktiv deltakelse i et demokratisk samfunn (KD2012:5)». Barnehagen er samfunnsinstitusjoner som skal speile mangfoldet. Personalet i barnehagen har et stort ansvar å operasjonalisere styringsdokumentenes krav i handling.

Når det gjelder språk fremhever Rammeplanen at: «Språket er personlig og identitetsdannende og nært knyttet til følelser». Morsmålet er viktig for opplevelse av egen identitet og mestring på mangeområder. Et godt utviklet morsmål er en grunnleggende forutsetning for den videre språklige utviklingen, også når det gjelder skriftspråk og leseforståelse.

Barnehagen må sørge for at alle barn får varierte og positive erfaringer med å bruke språket som kommunikasjonsmiddel, som redskap for tenkning og som uttrykk for egne tanker og følelser. Alle barn må få et rikt og variert språkmiljø i barnehagen (KD2012:36)».

Rammeplanen presenterer at «en rekke barn har et annet morsmål enn norsk og lærer norsk som andrespråk i barnehagen». Barnehagen har krav om å legge til rette for at alle barn får medvirket i barnehagen. For å kunne medvirke kreves det samspill og samhandling hvor det er en forutsetning at barna blir forstått og får mulighet for å uttrykke seg. «Barnehagen må støtte at barn bruker sitt morsmål og samtidig arbeide aktivt med å fremme barnas norskspråklige kompetanse. Personalet er viktige som språklige forbilder. Samtaler, høytlesing og varierte aktiviteter som beskrevet under fagområdet kommunikasjon, språk og tekst vil være viktige sider ved barnehagens innhold». (KD2012:35).

Språk er mer enn ord. Språk smitter ikke og barnehageplass alene er ikke nok til å sikre god språkutvikling enten det gjelder ett eller flere språk.

Barnehagen skal ifølge rammeplanen «skape et språkstimulerende miljø for alle barn og oppmuntre til å lytte, samtale og leke med lyd, rim, rytme og fabulere med hjelp av språk og sang• vise forståelse for betydningen av barns morsmål og oppmuntre barn med to- eller flerspråklig bakgrunn til å være språklig aktive og samtidig hjelpe dem til å få erfaringer som bygger opp deres begrepsforståelse og ordforråd i norsk (KD2012:42)

Rammeplanen for barnehagen fremhever betydningen av at de ansatte jobber med refleksjon over egne holdninger og at det jobbes med lærende praksiser.

Erfaringsbaserte- og forskningsbaserte kunnskaper viser at barnehagen ikke alltid har den kvalitet og bevissthet som ønskes og etterstrebes. Charlotte Palludan i boken "Børnehaven gør en forskel". Her forteller hun om hvordan

differensieringsprosesser foregår og vedlikeholdes i barnehager, – prosesser som bærer preg av forskjellsbehandling. Gjennom sitt feltarbeid over ett år i en barnehage i København, viser hun komplekse sammenhenger mellom rytme, toner og plasseringsmønstre og barnas status både som barnehagebarn og i sitt familieliv. Hun viser også sammenhenger mellom pedagogenes anerkjennelse, barns posisjoneringer, det å være samtalepartner og etnisitet, kjønn og klassetilhørighet i barnehagen (ibid:185).

Kvalitet og mangfold gjennom praksis er krevende og stiller store krav til alle i barnehagen, ikke minst pedagogene som har ansvar for veiledning, felles forståelse og for at barnehagene drives som lærende organisasjoner. Slik at alle barn får glede av delta i inkluderende barnehage tilbud.

Litteratur:

Kunnskapsdepartementet (2012) *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*

Camilla Eline Andersen, Målfrid Bleka og Marit Gjervan(2008) Se mangfold .Cappelen Damm.

Charlotte Palludan (2005) ”*Børnehaven gør en forskel*”.Adlibris

Kari Spernes og Marianne Hatlem (2013) «*Den flerkulturell barnehagen i bevegelse*». Gyldendal Akademiske.

4. artikler fra årets og tidligere års deltakere

- Artikkel 1: Anne-Beate Dollis: «*Å starte med et fruktprosjekt og holde på ennå- Det begynte med en fruktbok og vi er ikke ferdig ennå..*» Askim
- Artikkel 2: Beate Lund «*Barnehagens fellesskap inkluderer språklig, kulturelt og religiøst mangfold, ikke sant?*» Moss

- Artikkel 3: Cathrine Hild Hansen, Hege Grønberg og Linn Julie T. Engan «*Bokprosjektet*» Rygge
- Artikkel 4: Cathrine Hild Hansen og Siri Strømnes Nilssen «*Barn og nettbrett*». Rygge.
- Artikkel 5: Jane Berger «*Overgangssituasjoner i barnehagen. Fra liten til stor sone og fra barnehage til skole.*» Sarpsborg
- Artikkel 6: Gro Lise Syversen «*Overgang barnehage-skole. Hvordan sikre gode overganger for barn-med et annet morsmål enn norsk- mellom barnehage og skole*». Sarpsborg
- Artikkel 7:«*Vi slutter aldri å lære- Språkarbeid*» Margrethe Grønneberg , Marit Korperud – Stokvol og Wenche Pedersen. Fredrikstad
- Artikkel 8: Marianne Østli «*Foreldresamarbeid*». Sarpsborg «
- Artikkel 9: «*Mangfoldsmuligheter i fellesskap*» av Dagny Stuestøl Hansen, Melanie Fernandes Leere og Elisabeth Torp. Fredrikstad

Artikkel 1

Anne-Beate Dollis: «*Å starte med et fruktprosjekt og holde på ennå- Det begynte med en fruktbok og vi er ikke ferdig ennå..*» fra Prestenga barnehage i Askim

1.året: Fokus på synliggjøring og foreldresamarbeid

3. mars 2008 åpnet Prestenga barnehage i nye lokaler. Før innflyttingen planla vi barnehagens drift og visjoner. Vi ønsket at det flerkulturelle mangfoldet i Askim kommune også skulle bli en del av barnehagens visjon og identitet, derfor ønsket vi å delta i prosjektet «Språklig og kulturelt mangfold» i regi av NAFO, fylkesmannen i Østfold og høgskolen i Østfold. Gjennom deltakelse i prosjektet ønsket vi å heve personalets kompetanse og implementere det flerkulturelle

mangfoldet i den nye barnehagens identitet. I prosjektperioden skulle vi drive prosjekter i egen barnehage, delta på nettverkssamlinger, hvor vi fikk faglig påfyll og delte erfaringer og ideer med andre barnehager i nettverket.

Vi etablerte en prosjektgruppe i barnehagen til å drive prosjektet framover, jeg jobbet da som assisterende styrer og fungerte som prosjektleder. 1. året ønsket vi å ha fokus på synliggjøring av det flerkulturelle mangfoldet i barnehagen. I barnehagens årsplan fikk et eget avsnitt med språklig og kulturelt mangfold. Basenes periodeplaner skulle inneholde, hvordan basen jobbet med å synliggjøre det språklige og kulturelle mangfoldet. Vi kjøpte inn dukker med ulik hudfarge, folkeeventyr på ulike språk og hang opp flagg på basene som skulle synliggjøre mangfoldet blant personalet, barn og foreldre på basene.

Det statlige tilskuddet barnehagene får til språkstimulering av minoritetsspråklige barn valgte vi å bruke på språkøker med TPR – metoden med norsk talende pedagog, vi brukte også skoggruppe metoden som et tiltak til språkstimulering. Vi lagde språkposer og bokkofferter med konkreter fra eventyr og språk kofferter med begreper og ord fra barnas hverdag. Vi ønsket at prosjektet vårt ikke skulle komme i tillegg til, men bli en del av hverdagen vår. Vi valgte å lage en fruktordbok på de språkene som var representert i foreldre, barn- og personal gruppa i barnehagen. På ettermiddagen har alle basene et fruktmåltid så vi ønsket at fruktboka kunne bli et «spor» for skape nysgjerrighet til hverandres morsmål og stolthet over eget.

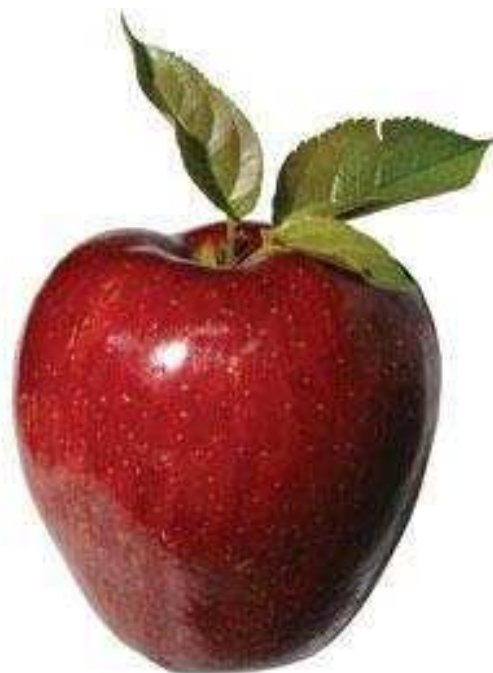
Det først vi gjorde, var å sette et oppslag på basene med bilde av et eple, banan, appelsin og pære, med teksten: «hva heter dette på ditt morsmål». Vi fikk veldig lite informasjon inn, derfor la vi om innsamlingsstrategien. Vi kopierte opp ark foreldrene og alle ansatte som hadde et annet morsmål enn norsk. Dette ga oss heller ikke nok materiale til å lage en fruktordbok. Etter en nettverkssamling kom vi fram til en ny strategi vi ville prøve, vi ga personalet et nytt oppdrag. En i personalgruppa på hver base fikk i oppdrag å samle inn informasjon på sin

base, vi satte også frist for når innsamlingen skulle være ferdig. Vi i prosjektgruppa tenkte at «fruktordbokprosjektet» også ville være med på opprette kontakt med de flerkulturelle foreldrene på en positiv måte. Vi hadde erfaringer med at personalet sjeldnere tok kontakt med de flerkulturelle foresatte enn de som norske, og de flerkulturelle foresatte tok sjeldnere kontakt med personalet enn mange norske. Det personalet erfarte gjennom fruktordbok prosjektet var at når de først hadde fått kontakt med foreldrene for å få informasjon, ble det lettere for foreldrene å snakke om andre ting også.

Fruktboka ble ferdig tilslutt, og hver base fikk et eksemplar, fruktboka inneholdt: hva de forskjellige fruktene het, hvordan de uttales og hvordan ordet ble skrevet. Fruktbøkene ble brukt forskjellig, men nå har vi en egen ordbok som kan være nyttig å ha når vi får nye barn i barnehagen som ikke kan noe norsk, da har vi 4 ord vi kan dele med barnet.

	Skrives	Uttales	skriftspråk
bosnisk	Jabuka	jabuka	
litauisk	Obuolys	obuolys	
marokansk	Toufah	touffah	تفاح
spansk	Manzana	mansana	
persisk (farsi)	Sib	sibb	سبب
kurdisk	Seb	seb	سب
kurdisk	seo	jabka	سبو
kurdisk	sev		
polsk	JABtKo	japkô	
arabisk	Tofaha		تفاحه
somalisk	Tufahy	tofah	
tjetjisk	asj		
serbisk	jabuka		
fransk	pomme	potomme	potomme

Fruktordbokprosjektet fikk også ringvirkninger. Vi i prosjektgruppa diskuterte mye i bilen hjem fra nettverkssamlingene . En gang diskuterte vi : hva er det vi

har i barnehagen som de flerkulturelle barna kan identifisere seg med? Vi fant ut at lekmaterialiet vi hadde i barnehagen representerte mye norsk barnekultur og lite mangfoldet i barnehagen. Vi kjøpte inn dukker med ulikt utseende og hudfarge. En gutt med foreldre fra Somalia tok imot ei dukke med åpne armer, ga den en stor klem og holdt lenge fast i dukka. Det var tydelig at dukka var gjenkjennelig og betydningsfullt for han.

Vi hang også opp verdenskart i barnas høyde, dette ble et flott samlingspunkt og barna hadde mange fine samtaler om ferie planer, hvor barnas foreldre opprinnelig kom fra, og hva de ulike landene het. I magen rundt verdenskartet var det bilde av alle verdens flagg. Vi begynte arbeidet med synliggjøring ved å henge opp barnas flagg på basene, og fikk en viktig tilbakemelding fra en norsk/vietnamesisk gutt på 5år. Det ble hengt opp et bilde av gutten og det vietnamesiske flagget på en tavle på basen. Gutten gikk bort til den voksne og spurte hvorfor de hadde hengt opp feil flagg. Litt undrende spurte den voksne: «Kan du vise meg hvilket som er ditt?» Gutten gikk bort og pekte på det norske flagget. «Det er mitt,» sa gutten. Den voksne byttet ut det vietnamesiske flagget med det norske. Det er viktig for barnas identitet og selvfølelse at de får være med å definere seg selv og ikke bli satt i en kategori eller bås de selv ikke føler seg tilknyttet til. Flagg er noe mange barnehager begynner med når de skal jobbe med synliggjøring, da er det viktig at personalet snakker med barna og barnas foreldre slik at det brukes riktig flagg, og at barnet føler tilhørighet til det flagget

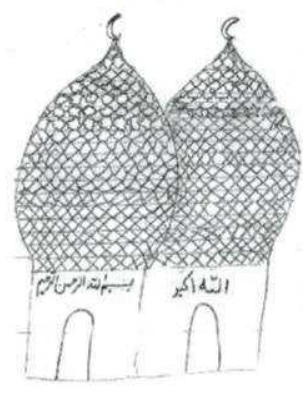
som blir brukt. Det er viktig og ha en dialog med foreldrene på hva som er riktig for dem. Hvilke symboler bruker de: flagg , hvilke fester/ høytider markerer de i sin familie, ønsker de at barnehagen også markerer deres høytider. La foreldrene fortelle om sine markeringer og symboler, ikke tro at alle fra samme land markerer alt likt. Det er mangfoldet som gjør at det blir spennende og, det er de små forskjellene som gjør en forskjell.

1. prosjektåret markerte vi for første gang ID i barnehagen. Sammen med foreldrene lagde vi en god ID plakat. Alle foreldrene som vi visste feiret ID skrev God ID på sitt morsmål, så kopierte vi plakaten og hang den opp på alle ytterdørene dagen vi markert høytiden. En av personalet fortalt i en samling litt om hvordan ID ble markert i Iran, hennes hjemland, og viste barna noen bilder fra Iran. Til lunch spiste vi tradisjonell mat fra Iran og Pakistan.

عید مبارک
عيد سعيد قربان مبارك
عيد مبارک

Тырданнаиу кыбосау гауд

GOD
ID

جهنن ننان پیروز بیت

آصفی مبارک

2. året: Fokus på holdningsarbeid hos personale

Gjennom å delta i nettverket fikk vi i prosjektgruppa mange tips, ideer og tanker på hvordan vi kunne synliggjøre det språklige og kulturelle mangfoldet i vår barnehage. Flere baser lagde lister på telling fra 1-10 på de språkene som var representert basene. Barna lærte å svare ja, på ulike språk opprop på morgen møtene.

Vi så fort at engasjementet og motivasjonen for å jobbe med tema språklig og kulturelt mangfold var veldig forskjellig. På basene som hadde mange mange flerkulturelle barn var engasjementet størst, og på de basene som hadde flerkulturelle ansatte var det også et større engasjement. Etter «fruktordbok prosjektet» fikk vi mange erfaringer og tanker rundt det flerkulturelle arbeidet og foreldresamarbeid.

Vi i prosjektgruppa reflekterte rundt hvordan vi kunne få opp engasjementet i personalgruppa vår for de flerkulturelle foreldrene. Hva må til for at personalet skal bruke mer tid og vise mer interesse for foreldre med flerkulturell bakgrunn? Tar vi kontakt med foreldrene bare for å gi informasjon, og forklare viktige beskjeder eller hvordan kontakt har vi med dem? Hva er det som gjør at foreldre som har barn på ulike baser får med seg både at personalet tilbyr foreldre samtaler og inviterer til foreldremøte på den ene basen, men ikke på den andre. Det må være forskjellige fremgangsmåter, hvordan skulle vi få endret på vår praksis og vår væremåte?

Prosjektgruppa hadde erfaringer med at baser for barn under 3 år, har større muligheter til å møte foreldrene i bringe/hente situasjon og personalet gir oftere muntlig beskjeder enn på baser med barn over tre år. Kunne vi endret på praksisen vår oss slik at alle får med seg informasjonen vi ønsker å gi. For å kunne endre på vår praksis og atferd, må man også endre på sine holdninger.

Prosjektgruppa fikk disponere et helt personalmøte hvor tema var

«Språklig og kulturelt mangfold, med fokus på foreldresamarbeid.»

Vi kalte møte: « Når alt er nytt.....»

Vi ønsket å gi personalet en opplevelse av å komme til et nytt land ,med helt andre smaker, lukter, verdier, kulturelle og religiøse, som de ikke hadde erfaring med fra før. For mange som er født og oppvokst i Norge er det mye som vi tar for gitt... Sånn er det bare, vi har med oss holdninger og verdier som sitter i ryggmargen vår, og som for oss er en selvfølge at skal prege vår måte og oppdra barn på. Vi ville gi personalet erfaring med det å ikke kunne kommunisere med personalet i barnehagen i en kultur de ikke kjente til.

I Rammeplan for barnehagen står det:

”I møte med foreldre med minoritetsspråklig bakgrunn har barnehagen et spesielt ansvar for at foreldrene har mulighet til å forstå og gjøre seg forstått i barnehagen. Å møte foreldre fra ulike kulturer, både innen det norske samfunnet og fra andre land, krever respekt, lydhørhet og innsikt. Dette forutsetter at personalet er bevisste og tydelige i egen yrkesrolle og trygge på egen kompetanse. Foreldre kan ha behov for hjelp og veiledning (Rammeplan 1.6 side 15)

Det ligger et stort ansvar på oss i barnehagen for at dette samarbeidet skal fungere. I barnehagen har vi møtt foreldre som har levert barna rett innenfor porten, og bedt barna gå inn selv og oppføre seg pent. Vi har bestilt tolk og når tolken har kommet, så har tolken trukket seg, fordi han ikke kunne/ville tolke moren som tilhørte en kultur tolken tar avstand fra. Men ansvaret for å få til et godt samarbeid ligger på personalet.

UDI har gitt ut et hefte: ”Vi og de, en håndbok om kommunikasjon på tvers av kulturer” der står det følgende:

«God kommunikasjon er alltid viktig, men med ulikt erfaringsgrunnlag og ulik språkbakgrunn kan det være nødvendig å være ekstra tydelig. Da kan det være godt med noen råd for å komme på glid og legge grunnlag for gjensidig respekt.

Mange opplever at ett av hindrene for god kommunikasjon er «kulturforskjeller». I denne sammenheng menes i hovedsak menneskers måte å uttrykke seg på grunnet ulike språk, og ulik kulturell, etnisk eller nasjonal tilhørighet. Begrepet kulturforskjeller kan defineres svært vidt. Det meste kan gjøres på en annen måte enn den ene vi trodde var mulig. Det meste kan forstås på en annen måte enn den ene vi trodde var mulig. Når vi mennesker står overfor noe nytt, reagerer vi forskjellig. Hvorfor oppleves noe nytt som truende og noe annet som interessant? En og samme person kan også reagere ulikt i ulike situasjoner. Vi må ikke la kulturforskjeller bli en unnskyldning og et påskudd for å slippe å kommunisere. Skjuler det seg ikke bare litte granne frykt for det nye og ukjente? La ikke ytre kriterier som klær og utseende sette grenser for din kommunikasjon. Selv ikke språk og oppførsel behøver å bli en barriere.»

Etter veiledning av Marianne Hatlem fra høgskolen i Østfold lagde vi i prosjektgruppa en orienteringsløype med 9 poster som personalet i små grupper, skulle reflektere rundt og gi en skriftlig spørsmål skriftlig tilbakemelding. Vi startet orienteringsløypa med en fiktiv flytur som skulle ta personalet til Huttuheita, alle sikkerhetsrutiner og instruksjoner ble forklart på persisk og ”bla, bla språk”

En i personalet kommenterte ”Det er jo, som å dra til utlandet dette jo.” De fikk 1 time på hele løypa, og alle skulle møte til foreldremøte som en avslutning på ”turen”.

Postene vi lagde:

Post 1 Hva er forskjellen på ull og akryl? Det er ingen selvfølge at alle foreldrene vet at ull er varmere enn akryl, og hvorfor er det, det egentlig? Det vi ønsket å få fram med dette spørsmålet er at en tykk genser ikke nødvendigvis er

en varm genser, og kan personalet begrunne hvorfor er ull varmere enn akryl, vet de det selv eller er det bare noe de tror?

Post 2. 17.mai er en typisk norsk høytid? Forklar kort hvorfor vi feirer 17. mai i Norge. Hvordan ønsker du at dette blir markert i ditt nye land? Det står i rammeplanen at vi skal markere andre religiøse, livssynsmessige og kulturelle tradisjoner som er representert i barnehagen. Hvordan ville du formidlet den kulturelle tradisjonen 17. mai til andre. Hvordan skal vi få tak i hvilke religiøse, livssynsmessige og kulturelle som de ulike barna markerer.

Post 3 og 8 Hva er dette? Smak 3 skåler med ulikt innhold var stilt opp for smaksprøver. Vi sier ofte til barna i barnehagen at de skal smake på ting de ikke vet hva er, smaker vi selv?

Post 4 Skriv under på dette? Vi gir ofte lapper til foreldre? Hvordan føltes det å skrive under på et ark du ikke var sikker på hva var? Arket som vi ville ha underskrift på er kjent for personalet de levere ut slike skjema hvert år før nytt barnehage år, men på dette skjema var en del av teksten skrevet på persisk.

کتابخانه مرکزی فرزند از سال جدید در مدرسه خود ارائه خواهد داد.
از اواسط آگوست ۲۰۱۰

نام و نام خانوادگی: _____
barnehage % ۱ _____

کتابخانه مرکزی مدرسه را همین و یا یک روز دیگر از دانش آموزان به دست بیاورید.

	100 %	80 %	75 %	60 %	50 %
Rom barnehage 69 81 91 98 0-6 år					
Grovet barnehage 69 88 10 87 0-6 år					
Trippstadla barnehage 69 81 77 60 0-6 år					
Jahrbo barnehage 69 88 07 10 0-6 år					
Henstad barnehage 69 81 83 20 0-6 år					
Prestenga barnehage 69 84 48 50 0-6 år					

Sted: _____ Dato: _____ Underskrift: _____
مکان تاریخ امضاء

Sted: _____ Dato: _____ Underskrift: _____
مکان تاریخ امضاء

Svarfrist: 1.mars 2010

دانش آموزان عزیزتون میباید از کتابخانه مدرسه خود یک کتاب بیاورند.
 در کتابخانه مدرسه خود یک کتاب بیاورند. در کتابخانه مدرسه خود یک کتاب بیاورند.
 دانش آموزان عزیزتون میباید از کتابخانه مدرسه خود یک کتاب بیاورند.
 تاریخ: _____ امضاء: _____

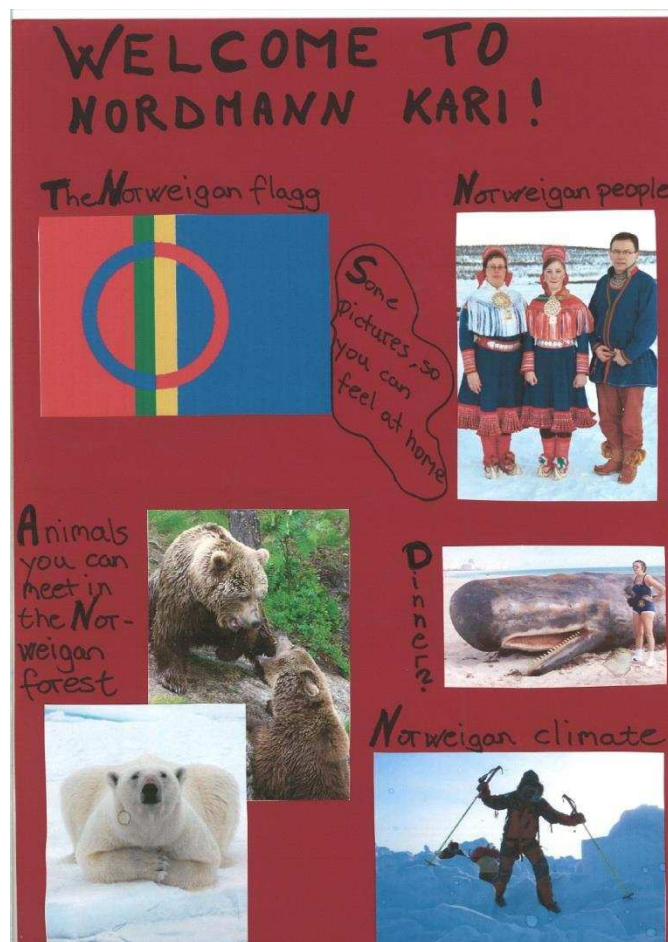
Post 5 Skittent barn. Omsorgssvikt? Hvorfor/hvorfor ikke? I mange kulturer er det å være skitten, ha søle og matrester i ansiktet et tegn på mangel på omsorg. Er dette omsorgssvikt? Hvorfor / hvorfor ikke? Har vi samme oppfatning av hva som er «riktig» omsorg?

Post 6 Hva er dette? Lukt. Tre ulike glass med ulikt innhold er satt fram for å gi personalet en ny lukt opplevelse-

Post 7 Tilvenning. Ta med deg et barn (en dukke), barnet skal du overlevere til personalet. Du skal forklare til personalet at barnet har egg allergi.

Hvordan var det og overlevere barnet ditt til en som ikke snakker ditt språk?

Post 9 Welcome to nordmann Kari. Hvordan syns du denne velkomsten var? Prosjektgruppa hadde laget en stor plakate med bilder googlet på nettet, søker ordet var Norway. Er dette riktig fremgangsmåte lurte vi på? Er det noe du savnet/ skulle vært gjort annerledes? Kan du identifisere deg med bildene og teksten på plakaten?

Personalet var veldig ivrige og engasjerte gjennom hele løypa, det var mye latter og hyggelig stemning. Men det var tydelig at de tok det seriøst og mange sa i ettertid at det hadde gitt dem en tankevekker og større forståelse for hvorfor mange forter seg å gå når vi ber dem skrive under på noe de absolutt ikke vet hva er.

Når alle var ferdig med orienteringsløypa samlet alle i personalgruppa seg til foreldremøte. Vi startet foreldremøte på et språk de ikke forsto. Vi i prosjektgruppa snakket i vei og sa et navn, snakket videre og sa et annet navn.

Vi hadde avtalt med flere i personalet som har flerkulturell bakgrunn at de skulle si 10 forskjellige ord på sitt morsmål. De reiste seg opp i forsamlingen så 10 ord og satte seg ned igjen. Ordene var matvarer, tallene 1-10, klesplagg og lignende som var tatt helt ut av sammenhengen. Vi ønsket å gi personalet følelsen av å ikke ha kontrollen, de visste ikke hva som var forventet av dem og informasjon på hva som skal skje på foreldremøtet. Kanskje dette er noe av grunnen til lav deltakelse på foreldremøtene.

En i personalet kom bort til meg etter personal møte og sa til meg. ”Hadde det ikke vært for at jeg er trygg på dere, og er i trygge omgivelser så vet jeg ikke om jeg hadde turt å smake og lukte på alle disse tingene. Men fordi jeg er trygg turte jeg. Jeg vet jo, at dere ikke vil at jeg skal bli syk eller dårlig.” Dette har gitt meg mye og tenke på i ettertid. Hvordan kan vi skape trygghet for nye foreldre og barn som begynner hos oss, så de kan få en best mulig start både barn og foreldre.

Vi jobbet også mye dette året med å få det flerkulturelle inn i basenes små og store prosjektarbeid. Her et eksempel på hvordan en iransk/svensk sang ble utgangspunkt for et større prosjekt som gikk over et halvt år.

Bakgrunnen for danseprosjektet:

Vår 2010, hadde de voksne på basen Smelteverket observert, at det var en del konflikter mellom skolestarter jentene på basen. Alle jentene hadde sterke personligheter og ville gjerne bestemme. De stengte hverandre ute fra leken og det opplevdes veldig sårt for den/de som ikke fikk være med. Personalet så at det varierte hvem som ble utestengt, det var ikke de samme hver gang.

Personalet tok opp med jentene det de hadde observert, og det var ingen av jentene som synes det var greit å bli satt utenfor leken. Personalet snakket med jentene om de kunne være mer hyggelige mot hverandre, og svare hverandre på en måte som ikke såret den som ikke fikk være med. Sammen kom de fram til at

de skulle lage en jenteklubb, hvor de skulle jobbe med det å være hyggelige mot hverandre.

Hva skulle de gjøre i denne jenteklubben? Personalet hadde observert hvordan jentene fordelte seg i lek, og hvem de lekte med. Jentene delte seg i 3 hovedgrupper, og de strevde med å inkludere alle i gruppa i lek. Personalet ønsket å sette i gang et prosjekt som involverte alle jentene for å se om jentene ble mer inkluderende i forhold til hverandre når alle deltok i samme prosjekt. Personalet diskuterte jentenes sterke sider og hvordan de kunne bruke disse egenskapene på en positiv måte i prosjektet. Felles for alle jentene var deres interesse for dans og musikk. Når det ble satt på musikk, og jentene begynte å danse oppsto det ofte konflikter. Konfliktene gikk ut på at de ikke ble enige om hvilken sang de skulle høre på, eller at noen ville bestemme mer enn andre. Konflikten ble løst ved at noen ble stengt ute, eller ikke fikk ikke være med på dansen. Personalet ønsket å bruke disse situasjonene til å lære jentene hvordan de kunne samhandle på en positiv måte og inkludere flere i aktiviteten. Personalet bestemte seg for å lage et danseprosjekt sammen med jentene. Prosjektet startet med å lage en plan på å få jentene til å samarbeide, slik at det ikke ble de sterkeste som hersket. Personalet ønsket å gi alle jentene reell mulighet til medvirkning. Målet for prosjektet skulle være å øke jentenes sosiale kompetanse. Personalet tenkte også at prosjektet skulle avsluttes som et underholdningsinnslag på sommerfesten i barnehagen.

Introduksjon

Prosjektet startet med et møte med jentene, hvor personalet la fram en prosjektplan. Jentene syntes dette hørtet spennende ut, og ville starte prosjektet. Personalet utfordret barna til å finne ut hvordan vi skulle få det til.

Jentene ble enige om følgende punkter:

1. De måtte lære seg å danse

2. De trengte kostymer/skjørt
3. For å lage kostymer trengte de materiale/stoff
4. For å få sydd kostyme trengte de symaskin

På det første møtet hørte jentene på musikk som kunne være aktuell å bruke.

Personalet introduserte flere sanger fra ulike kulturer til jentene slik at de skulle få litt kjennskap til andre kulturer, og ulike musikk sjangere. Etter en demokratisk avstemming, og flere diskusjoner kom jentene fram til 2 sanger som de ville bruke i prosjektet. En av jentene hadde med seg en cd med den svensk/iranske vokalist Arash. Han synger på persisk, og de fleste av jentene likte godt sangen ”Temptation”. Teksten på sangen er på persisk, og en av de ansatte oversatte teksten for jentene, den handlet om kjærlighet. Da jentene forsto innholdet i teksten resulterte det i at sangen ble enda mer populær. Når de skulle øve på dansetrinn og bevegelser til musikken brukte de videoer på youtube som utgangspunkt. Den første gangen danset de mye, og de syntes det var veldig morsomt. En av jentene med persisk som morsmål, hadde sett de samme videoene hjemme og hun var veldig flink til å gjøre bevegelsene, hun ble en ressurs og ble instruktør for de andre jentene.

Barnehagen vår har også gjenbruk som et annet fokusområde, personalet og jentene fant ut at de skulle se etter materialer/stoff på gjenbrukslagrene. Symaskinen i barnehagen var ødelagt og kunne ikke repareres, jentene trengte en ny maskin for å kunne få ferdig kostymer til prosjektet. En ny symaskin koster penger, hvordan skulle de få penger? Barna foreslo at de måtte spørre styreren i barnehagen og jentene avtalte et møte med han. Styreren spurte hvorfor de ville ha et møte med han. Etter noe fnising fikk de formidlet at de skulle ha et danseprosjekt og trengte penger til en symaskin for å sy kostymer/skjørt. Personalet hadde undersøkt at det var en symaskin på tilbud

som kostet tusen kroner. Styreeren syntes at jentene skulle få litt mer enn 1000 kr fordi de trengte sikkert tråd til symaskinen, målebånd og lignende.

Kostymer

På videoene hadde sangerne/danserne skjørt eller kjoler når jentene skal pynte seg bruker også skjørt eller kjoler. Personalet og jentene fant mye forskjellig materiale/stoff, og jentene fikk velge to stoff som skulle brukes til sitt eget skjørt. For at skjørtene skulle passe hver enkelt måtte personalet ta mål av alle jentene, personalet noterte og klippet. Jentene fulgte ivrig og inspirert med at deres skjørt ble til. Personalet tråklet sammen skjørtene slik at jentene skulle få se hvordan sitt skjørt ble. Symaskinen ble tatt fram hver gang det var mulig, og etter hvert hadde alle fått hvert sitt eget skjørt. For at jentene skulle få sette sitt personlige særpreg på skjørtet fikk de hjelp til å sy på gjenbrukspynt som de fant på lageret. Personalet satte også en begrensning på hvor mange ting jentene kunne pynte med, skjørtet var ikke stort. Det var vanskelig å sy med nål og tråd, men når de fikk litt hjelp fikk de det til.

Gitarprosjektet

Guttene på basen fulgte nøye med på jentenes dans og syaktiviteter, og fikk lyst til å bli med på prosjektet de også. Guttene hadde ikke selv noen forslag på hvordan de kunne inkluderes og personalet ønsket å fortsette prosjektet med bare jentene. Jentene var godt i gang med prosjektet, og det var det naturlig at de fortsatte med sitt, og at guttene startet et eget prosjekt. Personalet hadde observert at flere av guttene ofte hørte på musikk, og tenkte at det var et spor guttene kunne ha som utgangspunkt. Personalet foreslo derfor at guttene kunne lage gitarer og spille til jentenes dans. Tanken til personalet var å gi guttene inspirasjon til å jobbe kreativt. Temarommet i barnehagen, Snekkerrommet var nylig innredet og klart til å jobbes i. Personalet i på basen synes det er viktig at barna lærer seg at ikke alt må kjøpes ferdig. Ved å bruke sine egne kreative evner og gjenbruksmateriale fikk guttene satt sitt personlige preg på en egen

gitar. En i personalet tok med seg en gitar som brukes til playstation, for å gi barna inspirasjon og ideer på hvilken størrelse gitarene kunne være. Guttene ville med en gang prøve gitaren, og da så de at den var passende størrelse for guttene. For at guttene skulle få et produkt som ville vare lenger enn en dag valgte personalet å bruke finerplater som ikke var for tunge. Tre gutter ble med inn på snekker rommet for å finne ut hvor stor plate de trengte. En av guttene som har gode matematikk kunnskaper tok ansvar og forklarte de andre guttene hvordan de skulle finne ut målene. Gutten delte sin kunnskap og de andre klippet ut malen. De laget en mal, ved å tegne rundt gitaren, og målte hvor lang og hvor bred den var og beregnet hvor stor finerplate de trengte for å få lage en gitar til alle guttene.

Så gikk turen til barnehagens nærmeste byggevarehandel Byggmakker, der kjøpte de plater som de kunne lage gitarer av. Alle guttene tegnet rundt malen på sin egen gitar Det var vanskelig å tegne, men de fant teknikker for å klare det – malen må holdes fast så den ikke sklei. Når gitaren skulle sages ut måtte de voksne hjelpe til. Det er ikke lett å bruke stikksag. Guttene hjalp til ved å sitte på plata slik at den ikke tippet. Kantene på gitaren ble litt flisete så guttene måtte pusse kantene med sandpapir. Interessen for gitarene var varierende i gruppa, men når deres egen gitar var saget ut økte interessen. Guttene tok gitaren inntil kroppen og begynte å spille med en gang. Personalet ville at guttene skulle være aktivt gjennom hele prosessen for å lære hvordan gitaren ble til. Gjennom prosjekt perioden lærte guttene at ting tar tid når man ikke kjøper alt ferdig. Gjennom hele prosessen delte alle guttene sin kunnskap noe som styrket guttenes selvfølelse og økete deres kunnskap. Ved å utforske sammen, voksne og barn fant de ut hvordan de kunne lage gitarer.

Når alle gitarene var saget ut var alle guttene interessert og guttene etterspurte hva de skulle videre. Personalet snakket med guttene om hvordan de ønsket at gitarene skulle se ut. Guttene ville ha strenger på slik at de kunne spille og dekorasjoner. De malte gitarene først i en farge med oljemaling. Personalet forklarte at ved å bruke en olje maling på hele gitaren først så ville den tåle mer. Når oljemalingen var tørket malte guttene på mønster, farger, og satte sitt personlige preg på gitaren.

Alle guttene ønsket å ha strenger på gitaren, etter litt utforskning av ulikt materiale fant de ut at fiskesene var det beste materiale å bruke til gitarstrengene. Det var godt å få hjelp til å sette gitarstrengene

Prosjektet ble avsluttet på barnehagens sommerfest. Alle skolestarterne hadde rocke konsert, med dans og luftgitar spill, publikum besto av mange imponerte foreldre, søsken, besteforeldre, tanter og onkler som ga gjengen en stående trampeklapp applaus.

Dette prosjektet hadde sin kime i et ønske om å jobbe med sosialkompetanse i jentegruppa på basen, men det kan også klart defineres som et språklig og kulturelt mangfold prosjekt. Gjennom prosjektperioden var både guttene og jentene innom alle rammeplanens fag områder:

I Rammeplan under kapittel 2.4 sosial kompetanse står det: *"Barn blir utfordret gjennom samhandling til å kunne mestre balansen mellom selvhevdelse og å se*

andres behov. Sosial kompetanse er vesentlig for å motvirke utvikling av problem atferd som diskriminering og mobbing. ”

Artikkel 2

Barnehagens fellesskap inkluderer språklig, kulturelt og religiøst mangfold, ikke sant?

Av Beate Lund Migrasjonskonsulent Moss kommune

Språklig, kulturelt og religiøst mangfold er et populært begrep som er en samlebetegnelse på mennesker som ofte tidligere har blitt kalt fremmedspråklige og fremmedkulturelle. Men i inkluderingens navn, har det vært viktig og kunne forene ”oss og dem”, og ordlyden har blitt endret fra fremmed til mangfold. Men hva endret seg egentlig?

Mangfold og kultur er begge begreper som er sammensatte og rommer mange holdninger, og ordene får ”oss” ofte til å tenke på ”dem”. Det kan være vanskelig å se på ”oss” som flerkulturelle, og mangfoldet gjelder gjerne kun de andre: ”Det er kultur `n demmes, det se!”

Men er språklig, kulturelt og religiøst mangfold egentlig noe nytt i Norge, er det ikke mangfold som er, og alltid har vært normalen?

I denne artikkelen stilles mange spørsmål, fordi forhåpentligvis, er spørsmålene man stiller seg i barnehagen, med på å øke refleksjonen om hvordan språklig, kulturelt og religiøst mangfold skal ”gjøres”, og hvordan inkluderende fellesskap skal bygges og utvikles.

Men det gis få svar, fordi i møte med et mangfold av mennesker finnes det ingen fasiter og oppskrifter.

Mange politikere i Norge har de senere årene fått øyne opp for hvordan barnehagen kan ses som et samfunnspolitisk virkemiddel, i tillegg til å være en pedagogisk institusjon og velferdsgode. ”Barns beste” og ”tidlig innsats” er begreper som brukes for at barnehagen skal kunne være sosial utjevnede, og ha tidlig innvirkning på å kunne istandsette barn til skolestart, i beste mening, og hvem kan vel diskutere en slik retorikk? I beste mening, og i ønsket om å kvalitetssikre, ligger en fare for å ensrette etter en gitt og fastsatt normal. Det som ikke passer innenfor rammen, blir vanskelig å verdsette.

Det politiske Norge lager mange føringer for barnehagens innhold og oppgaver, og det er tidsriktig korrekt å snakke varmt om inkludering, og at barnehagen helt selvfølgelig i takt med samfunnet ellers, skal se det språklige, kulturelle og religiøse mangfoldet som en normaltilstand og en ressurs.

Men hva rommer ” normalen, og hvem definerer det? Og hvordan ser det ut i barnehagens pedagogiske praksis?

Norge som stat og samfunn har nå gjennom flere tiår blitt bygget på likhetstanken, som fremmer at alle skal ha like mye, men i pedagogisk sammenheng, kan en slik politikk føre til sosial reproduksjon fremfor sosial utjevning. En slik tilnærming, kan føre til en favorisering av de som behersker majoritetskulturens språk og koder.

Barnehagen har ofte hatt ord på seg for å være en raus og inkluderende pedagogisk institusjon, og har jobbet jevnt og trutt i forhold til ulike politiske innspill gjennom årene.

Men sammen med den tidstypiske, politiske retorikken, kan barnehagen være i ferd med å forskreve seg i møte med et økende språklig, kulturelt og religiøst mangfold i barnehagen, og en stadig smalere ”normal” som formes gjennom offentlige krav, til å kunne romme det som et mangfold innebærer i et nytt pluralistisk samfunn.

Rammeplanen for barnehagen sier at barnehagen skal være et inkluderende fellesskap med plass til det enkelte barn, og at barnehagens innhold skal

utformes slik at det kan oppleves meningsfullt for det enkelte barn og gruppen, og at barnehagens innhold må formidles på en måte som gjør at ulike barn kan ta del på ulike måter, ut fra egne interesser, kompetanser og

utviklingsnivå.(Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver, 2011:12)

Barnehagen er en arena for lek, læring, omsorg og danning, og fellesskapet skal romme hele mangfoldet som er representert i barnegruppen.

Mangfold, flerkultur, inkludering er noen av mange begreper som legger føringer for innholdet i barnehagen. Men hvor ofte defineres betydningen av ulike ord og uttrykk i den enkelte kommune og barnehage?

Når er det en barnehage anser seg selv som flerkulturell, og får det konsekvenser for det pedagogiske innholdet?

Om begrepene mangfold, flerkultur og inkludering, defineres eller ei i barnehagen, får det uansett konsekvenser for innhold og planer, men inkluderingen blir da tilfeldig, og enten inkluderende eller ekskluderende i praksis. Det er også en underliggende faktor at for at det skal være nødvendig å inkludere, er man ekskludert først, og hvilke grupper er allerede ekskludert i barnehagen siden de skal inkluderes?

Ett av hovedmålene i kvalitetsmeldingen for barnehagen, St. meld 41, er at alle barn i barnehagen skal få delta aktivt i et inkluderende fellesskap. (St. meld nr 41, 2008-2009: 87)

Det er av betydning hvordan inkludering tolkes i den enkelte barnehagen.

Å være inkludert, i betydning av å ha plass i barnehage, utgjør en forskjell opp imot betydningen av å ha mulighet til å delta og medvirke aktivt i et fellesskap.

Barnehagen har et stort ansvar i å legge til rette for at alle barn skal få delta aktivt i et inkluderende fellesskap og ”gjøre” inkludering i hverdagen.

Hensikten med å bygge inkluderende fellesskap i barnehagen.

Å være inkludert, det å få være innbefattet, en del av fellesskapet og ikke ekskludert, altså utestengt, er helt nødvendig for menneskers trivsel generelt, men barn spesielt.

Å bygge betyr å sette sammen, få noe til å vokse. Det er en aktiv handling som krever å ta valg underveis ved eventuelle utfordringer og alltid ha fokus på målet og helheten.

Inkludering, er en toveis – prosess og helt umulig å gjøre alene, ingen kan ”inkludere seg.”

At hvert enkelt barn skal få bidra og til sammen som gruppe være med å danne fellesskapet som en mangfoldig helhet, krever aktive valg, handling og pedagogisk kloket hos personalet i forståelsen av at inkludering er noe som angår både majoritet og minoritet.

Å bygge fellesskap i barnehagen, høres ut som en selvfølge, og det skal være det fordi personalet har et profesjonsetisk ansvar i og skape inkluderende felleskap for alle barn, men kan det være en selvfølge at personalet har kunnskap og kompetanse om å kunne utføre dette oppdraget?

Mangfoldet som finnes i barnegruppa utfordrer det pedagogiske innholdet, holdninger hos personalet, og synet på hvem og hva som skal bestemme premissene for fellesskapet.

Hvis barnehagen aldri har definert hva inkludering betyr, hvordan ta rette valg for inkluderende felleskap? I arbeidet med å definere ord og begreper, kommer personalets holdninger til syne, noe som er avgjørende for at for eksempel inkludering skal kunne virke inkluderende, og at personalet sammen har felles mål for hva det vil si å være inkluderende i barnehagens praksis. Dette er et felles ansvar i personalgruppen.

Fellesskapet må bygges kontinuerlig for at det skal vokse og utvikle seg, og det er et stort ansvar for barnehagen som må ta pedagogiske og etiske valg når fellesskapsbyggingen utfordres av for eksempel politiske føringer og menneskelige holdninger hos både personalet, men også foreldrene.

Samvær og lek med andre barn er grunnleggende viktig for at barn skal kunne kjenne seg inkludert, være en deltaker i gruppen og få innpass i fellesskapet. (Kibsgaard / Husby, 2009)

Barnehagens syn på inkludering har stor betydning for det enkelte barns mulighet for å kunne leke og få venner, som er grunnlag for trivsel, utvikling og læring.

Inkludering og deltakelse er trivselsbegreper med avgjørende betydning for enkeltmennesker. Barn blir formet som mennesker gjennom måten de deltar i fellesskapet på. (Korsvold, 2009)

Hvordan barnehagen definerer inkluderende felleskap og hvordan det skal bygges, kan også ha stor betydning for det enkelte barns danning og utvikling av identitet.

Inkludering angår ikke bare ”de” såkalte flerkulturelle og minoritetsspråklige barna, fordi inkludering tolkes av flere som å handle om hvordan felleskap fungerer. Det er barnehagens ansvar å bygge et inkluderende felleskap for alle barn, og kunne gi hvert individ mulighet for å komme i posisjon til å kunne bidra i egen inkludering. (Korsvold, 2011)

Å anerkjenne språklig, kulturelt og religiøst mangfold i barnehagen.

Anerkjennelse handler om å se og bli sett, og behovet for anerkjennelse finnes hos alle. Politiske trender både lokalt og globalt påvirker barnehagen, og anerkjennelsens vilkår er forandret og må forstås i et større perspektiv.

Karen- Sofie Pettersen og Eva Simonsen skriver i sin bok om anerkjennelse og profesjon at

begrepet anerkjennelse handler om å sikre universelle sosiale rettigheter og samtidig se og akseptere ulikhet. (Pettersen/Simonsen, 2010)

Den canadiske filosofen Niklas Kampridis mener at dagens kamp for anerkjennelse først og fremst handler om hva innholdet i begrepet skal være.(

Skoglund/Åmot, 2012)

Anerkjennelse er igjen et begrep, et honnørord som barnehagen er en aktiv bruker av. Men hvordan anerkjenner man mangfoldet som en del av barnehagens fellesskap?

Uansett på hvilken måte språklig, kulturelt og religiøst mangfold anerkjennes eller ei i barnehagen, vil det prege både planer, praksis og hverdagen for det enkelte barn.

Valg som tas for å kunne bygge inkluderende fellesskap i barnehagen, vil være avhengig av om barnehagen ser det som hensiktsmessig å anerkjenne mangfold, og ut ifra om personalet definerer både minoritet og majoritet er en del av mangfoldet.

Temaheftet om det språklige og kulturelle mangfoldet, sier at for å kunne ta mangfoldet blant barna på alvor, må personalet endre synet på barnehagen, ved å gå fra å være en barnehage med minoriteter til en barnehage med flerkulturell teori og praksis.

(Temahefte om språklig og kulturelt mangfold i barnehagen, 2006.)

Det er ofte barnehager som har en betydelig andel barn, foreldre og personale som har annen hudfarge og/eller språk enn norsk, som defineres som flerkulturelle, både av samfunnet, men også av barnehagen. Men finnes det mennesker i hele verden som kun er en – kulturelle? Kan det være mulig å finne fellesskap som ikke er flerkulturelle?

Ordet kultur, har en tendens til å bli et begrep på det som er annerledes og forskjellig, og noen kulturfenomener blir sett på som verdifulle, mens andre fører til fremmedgjøring. Kulturforskjeller har alltid vært en del av barnehagen, og fordi ulikheter fra familie til familie øker, utfordres barnehagen i større grad enn tidligere. Verdier, holdninger, kunnskap og erfaringer følger nødvendigvis ikke kjønn, alder, klasse, eller nasjon. Mangfoldet er rundt oss hele tiden, og alle møter mellom mennesker kan betraktes som flerkulturelle.

Minoritetens underlegenhetsposisjon fører gjerne til at det oppstår et statusskille i forhold til den dominerende gruppa. Det kan føre til at det som forbindes med majoriteten ses på som viktig, mens det som har med minoriteten å gjøre, ses på som mindre viktig eller negativt. (Engen/ Kulbrandstad 2009)

Barnehagen representerer ofte majoriteten i barnehagen, og barn med for eksempel annet språk enn norsk, representerer en minoritet. Det gir en asymmetri i relasjonen og ulik maktfordeling, og det er barnehagens ansvar å utjevne symmetrien ved å reflektere over holdninger og handlinger som kan prege maktforholdet i fellesskapet, og hvem som eier definisjonsmakten. Anerkjennelse av språklig, kulturelt og religiøst mangfold er noe mer enn toleranse for, solidaritet med eller respekt for. Anerkjennelse gir mulighet for medvirkning og deltakelse i fellesskapet.

Hvordan skape mangfoldige fellesskap i barnehagen?

Barnas språklige og kulturelle bakgrunn må få en konsekvens for barnehagens pedagogiske innhold, arbeidsmetoder og organisering. (Rammeplanen for barnehagen, 2011)

Barnehagen må ta konsekvensen av at mangfoldet, gjøre pedagogiske valg og søke ny forståelse. Ved å våge å sette spørsmålstegn ved gitte sannheter og forståelser, kan fellesskapsforståelsen utfordres og utvikles.

I temaheftet om språklig og kulturelt mangfold, står det at i en flerkulturell barnehage skal personalet se det språklige og kulturelle mangfoldet som en normaltilstand og ressurs.

Hvilke ressurser finnes det i det språklige, kulturelle og religiøse mangfoldet?

Ofte kan man se på ytre kultursymboler som mat, klær og musikk som ressurser, men dette kan føre til ekskludering heller enn inkludering i en gruppe, ved å stigmatisere og gjøre mennesker generelle. Det kan være en fare for at enkeltindividene forsvinner i gruppe- tenkning hvis man ikke ser etter det spesielle og særegne ved hver enkelt.

Barnehagen må igjen definere hva mangfoldets ressurser er, hva det skal bety for fellesskapet, og hvordan og hva som skal synliggjøres.

Barnehagen trenger ikke bare kunnskap og kompetanse, men ferdigheter i å ta imot og inkludere alle barn i fellesskapet. Mangfoldet må bli normalen, og synliggjøringen av mangfoldet må være en viktig selvfølge for fellesskapet.

God pedagogikk er god for alle, og kulturelle forskjeller er bare en av flere forskjeller i barnehagen. En barnehage som er god på å håndtere forskjeller, vil ofte være god på kulturelle forskjeller også. (Korsvold, 2009)

Å bygge inkluderende fellesskap i barnehagen er en kontinuerlig prosess og blir ikke ferdig. Det er et viktig og ansvarsfullt arbeid som må gjøres hver dag, fordi det finnes ingen oppskrifter på mangfold, og det er ikke mulig å kjøpe et ferdig pedagogisk opplegg som kan gjøre jobben. Et inkluderende fellesskap vil

utfordre barnehagen i å ha vilje og evne til å leve med ”kaos”, være fleksibel og se skattene i både ulikhetene og likhetene.

Er det tid og rom for en slik tenkning i barnehagen i dag? Eller har pedagogikken for ”smal” til å romme mangfoldet i barnehagen?

En lyttende pedagogikk innebærer å ønske andre velkommen og arbeide i en dialogisk relasjon. Det innebærer å leve og arbeide med usikkerhet og å være åpen for mangfold. (Andreassen/Becher, 2006)

At personalet i barnehagen har evne til å lytte og være lydhøre, vil ha stor betydning for å kunne fange opp det enkelte barns behov og utvikling i det språklige, kulturelle og religiøse mangfoldet i fellesskapet. Små nyanser kan skape store forskjeller, og personalet må ha evne til å være ”brobyggere” gjennom å veilede barn og se sammenhenger, slik at barna med ulike erfaringer kan delta og medvirke i fellesskapet.

Temaheftet om språklig og kulturelt mangfold i barnehagen, beskriver to pedagogiske tilnærminger til mangfold, problemorientert og ressursorientert. Problemorientert pedagogisk tilnærming vil ha en mangeltenkning til mangfoldet i barnehagen, og ressursorientert pedagogisk tilnærming vil være positiv innstilt til mangfoldet. Dette skildrer en enten - eller pedagogikk, men virkeligheten er ofte både og.

Igjen må barnehagen reflektere over egne holdninger, og finne ut hva slags pedagogisk tilnærming til mangfold som utøves. Holdninger må utfordres og prøves kontinuerlig, og er en viktig del av barnehagens utviklingsarbeid for å kunne være i stand til å se hensikten med å inkludere språklig, kulturelt og religiøst mangfold i barnehagens fellesskap.

Personalet legger føringer for hva som ses på som verdifullt i barnegruppen, og er rollemodeller når det gjelder utvikling av et støttende og inkluderende fellesskap. (Temahefte om språklig og kulturelt mangfold, 2006)

Å forsterke en felles identitet i gruppen hvor alle har mulighet til å sette sine spor, vil kunne lede til at barna erkjenner ulikheter som en naturlig trekk ved en

gruppe.

(Kibsgaard/ Husby, 2009)

I en barnehage møtes barn med ulik erfaringsbakgrunn . Å bygge felleskap der alle kan delta aktivt, vil ha stor betydning for barns trivsel og utvikling. Når barna i utgangspunktet ikke har felles historier, sanger, språk, kultur eller religion, er det viktig for barna at det skapes et nytt felles ”vi” i barnehagen, hvor det dannes en felles historie og ny kultur som alle kan kjenne igjen, forstå og delta i.

Fellesskapet av mangfoldet av barn vil få et ”stammespråk” som vil være livsnødvendig for å kunne få innpass i, og gi impulser til leken, som er barnas viktigste kilde for glede, trivsel og utvikling.

Å kunne dele oppmerksomhetsfokus gjør det lettere for barn å komme overens i sine forhandlinger, både i relasjonen og i leken. Barnas forståelse må være tilstrekkelig lik. Dette er lettere om barna har felles erfaringsforråd eller kulturell bagasje.(Øhman, 2012)

Barnas egen opplevelsesverden og morsmålskompetanse kan overskygges av at de ”mangler” norske språk kunnskaper, og graden av den norskspråklige kompetansen kan påvirke barnas mulighet for å delta, og om de inkluderes eller ekskluderes fra fellesskapet.

Barnehagens dagsrytme og rutiner kan danne en ramme og en forståelse for alle barna i barnehagen, og det skaper trygghet. I tillegg kan sanger, eventyr, rim, regler, dramatisering og forming kunne bidra til at barn kan få inspirasjon til å komme i posisjon til å kunne delta aktivt i fellesskapet. Barnehagens til tider ”smale normal”, som kontinuerlig tilpasses for å gjøre barn klare for skolen, må utfordres av personalet og tilpasses barnegruppene.

Det er vel ikke barna som mangler noe? Hva kan gjøres med pedagogikken og voksnes holdninger og handlinger?

Politisk press kan gjøre innholdet og planene i barnehagen mangelfulle i forhold til å favne barnehagens mangfold. Av barnehagens syv fagområder er det

estetiske fag og etikk, filosofi og religion som det har vært satset minst på i barnehagene de senere år, til fordel for fokus på språk og språkstimulering. I evalueringsrapporten om barnehagen, "Alle teller mer", vises det til at 15 % av barnehagene arbeider med emnet, etikk- religion – filosofi, og at personalet opplever emnet som svært krevende.

I januar 2013 la tros- og livssynspolitisk utvalg fram et forslag til en mer helhetlig tros og livssynspolitikk, NOU 2013: 1: Det livssyns åpne samfunn. Der legges det fram åtte grunnleggende prinsipper for tros og livssynspolitikken. Blant annet at tros og livssynsfriheten beskyttes for alle, og at alle bør akseptere og bli eksponert for andres tros og livssynspraksis i det offentlige rom.

Formålsparagrafen til barnehagen som blant annet som fremhever respekt for menneskeverdet og naturen, på åndsfrihet, nestekjærlighet, tilgivelse, likeverd og solidaritet og verdier, peker på viktige områder, men gir utfordringer i møte med individualisme i et pluralistisk samfunn. Er det for eksempel rom for åndsfrihet i barnehagen? Er det rom for en tenkning i barnehagepedagogikken, at barn selv har tatt et valg og er religiøse, ikke bare oppdratt i foreldrenes religion?

Fellesskapet i barnehagen må bygges i hverdagen for å gi mening til de barna som er med og som har både krav på, men også et ønske om å delta og medvirke aktivt.

Fellesskapets kultur er ikke statisk, men endrer seg hele tiden, og krever en fleksibel pedagogikk.

Barnehagens fellesskap inkluderer språklig, kulturelt og religiøst mangfold, ikke sant?

Jo, det er barnehagens pedagogiske mandat og samfunnsetiske ansvar.

Det retoriske spørsmålet som stilles innledningsvis, gir ikke rom for noe annet enn å svare positivt på spørsmålet, fordi det er barnehagens pedagogiske mandat og samfunnsetiske ansvar og inkludere språklig, kulturelt og religiøst mangfold i fellesskapet.

Men er det positive svaret på spørsmålet om inkludering av mangfold, en visjon mer enn virkelighet i barnehagen?

Innledningsvis ble det referert til både rammeplanen for barnehagen og stortingsmelding nr 41, som begge sier at barnehagen skal være et inkluderende fellesskap med plass til det enkelte barn, og at alle barn skal få delta aktivt. De politiske føringene er klare, men om barnehagene ser hensikten med å skape inkluderende fellesskap med plass til språklig, kulturelt og religiøst mangfold, vil være avhengig av den enkelte barnehages evne til å reflektere over hva mangfold er, om og hvordan mangfoldet skal anerkjennes som en del av normaltilstanden, i både planer og praksis.

Barnehagen har et stort ansvar i å definere politiske ord og uttrykk som gir føringer til innholdet, for å kunne gjøre bevisste og ansvarlige valg av innhold og metoder.

Holdninger og handlinger må utfordres, for å kunne bygge fellesskap hvor alle barna kan medvirke og delta aktivt. Det vil kreve utviklingsarbeid og endringsvillighet hos personalgruppene i hver enkelt barnehage, fordi barnehagen må lokalt tilpasse innhold og planer til mangfoldet barna representerer. Det er de voksnes pedagogiske klokskap som vil kunne jobbe for at normalen i barnehagen vil være stor nok til å romme språklig, kulturelt mangfold, uansett menneskelige holdninger, og politiske innspill for ”tidlig

innsats” og ” til det beste for barna”.

Barnehagen må ha vilje til, ønske, forstå og gjøre inkludering hver dag, og barnehagens fellesskap må bygges aktivt og skape nye ”vi” hele tiden, hvor det er meningsfylt for barn å være med. Siden barna i barnehagen ofte har ulik erfaringsbakgrunn, må det skapes ny, felles kultur og historie som grunnlag for lek og læring.

Å bygge fellesskap, og å skape et felles ”stammespråk” i barnehagen, er viktig og krevende arbeid, og det finnes få oppskrifter på hvordan lykkes med denne samfunnsoppgaven.

Det er en stor sannhet bak politikernes oppmerksomhet på barnehagen som et sosialpolitisk virkemiddel, fordi barnehagen har et viktig samfunnsmandat, og er med på å bygge fremtidens demokrati gjennom oppdragelse og danning. Derfor er det viktig at alle barn skal kunne få en stemme, og høres i fellesskapet, gjennom å delta og medvirke.

Barnehagen må ønske og ville leve med ubesvarte spørsmål og søke å finne nye svar og løsninger, for å kunne inkludere språklig, kulturelt og religiøst mangfold som en normaltilstand og ressurs i fellesskapet.

Artikkel 3

Bokutlån i barnehagen

Skrevet av Cathrine Hild Hansen, Hege Grønberg og Linn Julie T. Engan

Våren 2009 var Rygge deltagere i NAFO prosjektet ”La meg lære! Bruk av bokkofferter i barnehagen, hvorfor og hvordan”.

Hovedmålet med det prosjektet var å fokusere på verdien av og bruke bøker med tilhørende leker og konkreter i barnehagens arbeid med fremme språk hos flerspråklige barn spesielt, men også hos barn med norsk som morsmål.

Barnehageåret 2011/2012 ble Øreåsen barnehage med i et nytt prosjekt i samarbeid med fylkesmannen og høgskolen i Østfold som heter “Alle barn har rett på et likeverdig barnehagetilbud”. Og med utgangspunkt i dette prosjektet og det forrige, bestemte Øreåsen barnehage å tilby bokutlån av bøker og lydbøker til tospråklige barn, men også etnisk norske barn. Litteratur er en verdi i seg selv, en verdi vi mener det er viktig at alle barn får et aktivt forhold til. Foruten opplevelser av å eie fortellinger sammen, tror vi at jevnlig lesing kan være med på å utvide barnas ordforråd, samt fremme deres interesse for bøker og lesing generelt.

I denne artikkelen vil vi forsøke å formidle litt om prosessen vår.

Øreåsen barnehages mangfold

Øreåsen barnehage ligger i et nærmiljø som har helt siden 1970-tallet hatt mange innvandrere og flyktninger. Vi har hovedfokus av barn som er tredje eller fjerde generasjons barn av blant annet vietnamesisk og tyrkisk opprinnelse, men også barn av arbeidsinnvandrere fra Øst-Europa, hvor flertallet er polske barn.

I vår barnehage er språk og språkutvikling en viktig del av barnehagens hverdag. Vi bruker snakkepakken, språkleker og bokkofferter aktivt. Barnehagen har etablert språkgrupper for flerspråklige barn og har et godt samarbeid med Rygge kommunes migrasjons pedagog Åse Melkeraaen. Hun gir personalet veiledning

og har organisert et nettverk hvor flerkulturell pedagogikk er utgangspunkt for erfaringsutveksling, samtale, refleksjon m.m.

Vi har i de siste årene hatt tospråklig assistenter med morsmål i vietnamesisk og polsk som er viktige ressurser med tanke på barnas flerspråklige utvikling. Disse har betydd mye for barn, foreldre og ansatte i barnehagen. De skaper en større trygghet, leser og oversetter bøker for barna på deres morsmål og er viktig for foreldresamarbeidet.

«En rekke barn har et annet morsmål enn norsk og lærer norsk som andrespråk i barnehagen. Det er viktig at barna blir forstått og får mulighet til å uttrykke seg. Barnehagen må støtte at barn bruker sitt morsmål og samtidig arbeide aktivt med å fremme barnas norskspråklige kompetanse» (Kunnskapsdepartementet 2006a:29).

Foreldre er en viktig ressurs for sine barns læring. Gjennom et nært samarbeid med personalet kan foreldrene spille en viktig rolle for barnas språkutvikling også i barnehagen. Vi ønsket at gjennom prosjektet vårt “ Bokutlån i barnehage vil også foreldresamarbeidet forsterkes.

Hvorfor er bøker viktig

Bøker er valgt fordi bøker kan tilføre både barn og voksne gode og engasjerende opplevelser med et felles fokus. Gode barnebøker gir oss fortellinger som omhandler menneskelige erfaringer som glede, undring, sorg, sinne, redsel, morsomme og rare dyr og mennesker, og er en del av kulturformidlingen. Bøker gir også mulighet for samtale med felles fokus, samt bruk av språk både passivt

og aktivt. Og jevnlig bruk av bøker kan bidra til å utvide barnas ordforråd. Forskning viser at barn som er vant til å bli lest for hjemmefra, blir lest mer for i barnehagen.

Barn som ikke er vant til bøker, unngår ofte barnehagens lesestole. Det er heller ikke attraktivt med lesestolen hvis man ikke forstår ordene i boka fordi de er på et annet språk enn barnas morsmål.

Barnehagen har et ansvar for å tilrettelegge for lesing slik at alle barn blir inkludert i gode leseopplevelser. Vi ønsker med dette prosjektet å gjøre bøker litt mer tilgjengelig slik at også foreldrene har mulighet til å skape gode leseopplevelser i hjemmet. Bruk av bøker kan være en fin innfallsvinkel til å snakke med foreldre om flerspråklig utvikling, og betydningen av å bruke morsmålet sammen med barna. For å oppnå funksjonell tospråklighet er det viktig med et godt begrepsapparat på begge språk – morsmålet må også gis rom for utvikling. Bøker er ypperlig til dette!

«Et godt utviklet morsmål er en grunnleggende forutsetning for den videre språklige utviklingen, også når det gjelder skriftspråk og leseforståelse»
(Kunnskapsdepartementet 2006a:29).

Barnebøker finnes etter hvert på mange språk.

Vi kjøpte inn en del tospråklige bøker, bøker på polsk, vietnamesisk og tyrkisk, lydbøker/ musikk på ulike språk og samlet sammen en del utvalgte norske barnebøker. Noen av de tospråklige bøkene og lydbøkene vi kjøpte var kjente norske eventyr som barn kjenner igjen fra barnehagen.

Beskrivelse av prosessen “Bokutlån i barnehagen”.

Vi var tre ansatte i barnehagen som dro på et informasjonsmøte på Høgskolen i Østfold angående et prosjekt i regi av NAFO. Her ble vi med i et prosjekt som het “ Alle har barn har rett til en inkluderende barnehagehverdag”.

I barnehagen valgte vi en komite for dette prosjektet som skulle inkluderer alle (foreldrene, barna og personalet.). Prosjektgruppa inneholdt 2 førskolelærer, FØP (fag, økonomi og personalansvarlig), en flerspråklig assistent og en som representerte småbarnsavdelingen. Vi valgte å involvere småbarnsavdelingene fordi det er flere tospråklige barn under 3 år som søker barnehageplass.

Prosjektgruppa startet med å sortere all litteratur som vi hadde i barnehagen som omhandlet historier, eventyr og fortellinger fra andre kulturer, men også norske. Dette var blant annet pekebøker med bilder og ord, eventyr, og- skjønnlitteratur på forskjellige språk og faktabøker fra land i hele verden. Vi kjøpte inn bøker med norske folkeeventyr som er skrevet både på Norsk og morsmålene som vi representerer. Barnehagen hadde fra før av laget en bok om klær som sto på forskjellige språk, vi valgte også å ta med denne som en del av utlånet.

Vi fikk også veiledning i Prestenga barnehage i Askim. De har også laget egne bøker blant annet en bok om frukt på forskjellige språk. De hadde brukte tospråklige lydbøker med blant annet norske folkeeventyr, dette ble vi inspirert av og vi bestemte oss for å kjøpe inn slike lydbøker (i disse lydbøkene fulgte det med to cd-er, en cd er på norsk og en cd er på det morsmålet vi valgte). Vi valgte å kjøpe på vietnamesisk, polsk, tyrkisk og albansk. Lydbøkene valgte vi fordi vi var usikre på hvor mange foreldre som kunne lese. Alle skal ha muligheten til å være med i dette prosjektet med å låne bøker/lydbøker.

Vi har også cd' er med polske barnesanger til utlån.

Barnehagen har fått kjøpt barnelitteratur som inneholder historier fra den Islamske religionen og den arabiske kulturen. Og man har fått kjøpt inn vietnamesiske barnebøker og filmer.

Vi laget en liste med alle bøkene vi hadde i barnehagen og kjøpte oss en "bokutlåns" tralle hvor alt som tilhørte bokutlånet skulle ligge. Hver bok ble tatt bilde av og laminert og deretter hengt opp på avdelingene. Her kan både foreldre og barn se hva vi har å tilby. Denne laminerte utlånsboka inneholder bilder og tekst om alle bøkene/ lydbøkene vi har.

Når vi hadde fått samlet alle bøkene vi ønsket å ha i "bokutlånet", skrev vi et brev til alle foreldrene i barnehagen. Dette ble oversatt på alle språkene vi har representert i barnehagen og (også Norsk) det ble også sendt ut mail til alle. Her fikk vi også hjelp av foreldrene til å oversette riktig. Vi har også brukt foreldresamtalene til å "reklamere" om prosjektet.

Avdelingene fikk informasjon som skulle ut til foreldrene, og "bokutlån" boka ble hengt opp synlig. Dette skal være et "blikkfang" når foreldrene kommer til avdelingene. Personalet er med på å møte foreldrene i bringe og hentesituasjonen og forteller og viser frem hva vi har å tilby av bøker til utlån.

Konklusjon:

I løpet av denne prosjekt perioden har personalet blitt mer bevisst på hvilken barnelitteratur som finnes på flere språk og at det finnes mye bra barnelitteratur som inneholder historier fra andre kulturer. Barnehagen er pålagt å synliggjøre andre kulturer og da er fortellinger og historier en måte å gjøre det på. Vi har også opplevd at dette prosjektet har bidratt til nærere foreldresamarbeid når vi fikk hjelp til blant annet oversetting. Responsen fra foreldrene på dette prosjektet har vært positivt og vi gleder oss til fortsettelsen av dette samarbeidet. Bokutlånsordningen er fortsatt i startfasen og vi ser at barnehagen må markedsføre dette enda mer tydeligere for å få foreldrene til å benytte seg av ordningen. Dette er vårt hovedfokus på nåværende tidspunkt. ‘ Barnehagen ønsker på sikt å utvide utvalget av barnebøker og samtidig oppfordre foreldrene til å ta med litteratur/musikk fra deres kultur. Vi er stolte over å være en barnehage som har et rikt mangfold og som har et personalet som bidrar til synliggjøring av dette mangfoldet.

Artikkel 4

BARN OG NETTBRETT

Av Cathrine Hild Hansen og Siri Strømnes Nilssen

Barnehageåret 2011/2012 ble Øreåsen barnehage med i et prosjekt i samarbeid med fylkesmannen og høgskolen i Østfold som heter “Alle barn har rett på et likeverdig barnehetilbud”. I Øreåsen barnehage valgte vi å fokusere på utlån av bøker og lydbøker til tospråklige barn og foreldre. Dette er et prosjekt som er videreført til 2012/ 2013 og som fremdeles lever i barnehagen.

Barnehageåret 2013/2014 ble vi også invitert til å delta i samme prosjekt. Denne gangen ønsket vi å inkludere hele Rygge Kommunale barnehage, som består av

3 barnehager, med totalt ca. 200 barn og 50 ansatte. Vi ligger i et nærmiljø som helt siden 1970-tallet har hatt mange innvandrere og flyktninger. De siste årene har antall barn av arbeidsinnvandrere fra Øst-Europa økt betraktelig. Vi har i dag ca. 30 % minoritetsspråklige barn i våre barnehager, og er en del av et flerkulturelt fellesskap.

I vår barnehage er språk og språkutvikling en viktig del av hverdagen, og dette året hadde vi lyst til å ta i bruk digitale verktøy som metode. Årets prosjekt er bruk av nettbrett i barnehagen, knyttet opp til minoritetsspråklige barn og språkopplæring.

I denne artikkelen vil vi si noe om vår prosess gjennom prosjektet, og våre erfaringer.

Avgrensning

Vi hadde en felles forståelse om at vi skulle ha ekstra fokus på barn som ikke hadde norsk som morsmål. Vi ønsket å undersøke hvorvidt nettbrettet ville være et godt hjelpemiddel i forhold til barnets språkutvikling og språkforståelse.

For å finne apper som var nyttige for oss i vårt prosjekt, tok vi blant annet kontakt med andre barnehager som hadde gjort seg erfaringer med nettbrett. I tillegg leste vi artikler som anbefalte ulike apper og brukte mye tid på å lete oss frem til gode pedagogiske spill.

Vi ønsket å få satt det i system. Det skulle ikke være tilfeldig, men en planlagt aktivitet. Flest mulig av personalet skulle være involvert i prosjektet. Og ingen begrensning på barns alder.

IKT og digitale verktøy i barnehagen

For første gang i Norge er det forsket på de minste barnas mediebruk på fritida. I følge Senter for Ikt i utdanningen, viser den landsomfattende undersøkelsen blant annet at halvparten av norske barn har brukt datamaskin før de er tre år. En av ti har brukt nettbrett eller smarttelefon før de har fylt ett år. Og foreldrene selv er positive til utviklingen.

Lov om barnehager sier at; «*Barnehagen skal støtte barns nysgjerrighet, kreativitet og vitebegjær og gi utfordringer med utgangspunkt i barnets interesser, kunnskaper og ferdigheter*» (Lov om barnehager, §2).

I barnehagen bruker vi begrepet digitale verktøy istedenfor IKT. Med dette mener vi blant annet: datamaskin, digitalt kamera, videokamera, nettbrett m.m. «

Digitale verktøy er en ny måte å formidle verdier og kultur, gi rom for barns egen kulturskaping og bidra til at alle barn får oppleve glede og mestring i et sosialt og kulturelt felleskap» (Bølgen 06a s. 11)

Barn i dag er født inn i en teknologisk verden og dette har blitt helt naturlig for dem. Det betyr at barnehagene ikke kan velge bort de digitale verktøyene fordi det er en del av samfunnet som barn i dag vokser opp i. Det er viktig med kompetente voksne som kan veilede og hjelpe dem i den digitale hverdagen. Et personal som støtter det nysgjerrige, kreative og lærevillige hos barn. «*Barna bør få oppleve at digitale verktøy kan være en kilde til lek, kommunikasjon og innhenting av kunnskap. Arbeidsformene må støtte det nysgjerrige, kreative og lærevillige hos barna» (Rammeplanen, s.21).*

Nettbrett

Nettbrett er på full fart inn i de norske hjem. Markedet domineres foreløpig av iPad fra Apple, men også andre konkurrenter som Samsung Galaxy Tab, Acer og Asus.. Antall nettbrett har nå passert antall datamaskiner.

Nettbrett, også kjent som surfetavle eller e-tavle, er en komplett datamaskin bestående kun av en flat berøringsskjerm (touchscreen) hvor pekepenn, digital penn eller fingertuppen brukes til å styre/jobbe med enheten i stedet for et tastatur eller mus. Nettbrett kan brukes til å surfe på internett, se på bilder og videoer, spille, eller lese e-bøker.

I vårt prosjekt valgte vi å kjøpe iPad fra Apple.

Bruk av nettbrett gir en umiddelbar tilbakemelding når man tar på skjermen, enten det er farger, lyd eller bildet som endrer seg. Det motiverer til utforskning.

Eksempelvis finnes apper som lar barna høre sin egen stemme og hvordan de snakker, noe som kan stimulere språket deres. Det handler om å integrere bruken i den tradisjonelle pedagogikken.

Praksisfortelling

To gutter på tre år begge med et annet morsmål enn norsk, sitter rundt iPaden og spiller. Jeg observerer at de utvikler et godt samspill seg imellom. De benytter finmotorikken, og bruker også begge hender når de spiller. Det som utveksles av verbal kommunikasjon er ulike lyder. Disse guttene har ikke kommunisert noe særlig med hverandre tidligere. En av guttene har bare 60 % plass i barnehagen og sliter med å komme i lek med andre barn, han trives best sammen med voksne.

De spiller nå på "Talking Tom". Per sier noe som for meg høres rart ut, som om han prater et fremmed språk eller bare finner opp nye ord. Ole sitter og hører på, og ler og gjentar det Per sier. De finner sin måte og prate sammen på. Per har mer erfaring med bruk av iPad enn Ole og tar kontroll over hva de skal spille. Turtakningen fungerer veldig bra. De sitter tålmodig å venter på at det skal bli deres tur.

Jeg foreslår at vi skal bytte spill til Karsten og Petra. Da blir Per raskt ukonsentrert, men fanger opp og gjentar noen ord fra teksten. Jeg observerer at begge blir mer urolige og vrir seg på stolen og mister konsentrasjonen.

Vi bytter spill igjen til et hvor er spill. Eks hvor er egg? Og barnet skal finne og trykke på egg. Her ser jeg at Ole treffer på rundt 50 % av svarene sine, og at det norske språket og språk forståelsen hans ikke er god nok til å finne alt.

Nettbrett har blitt et sentralt verktøy både i forhold til å lære norsk og til opplæring på eget morsmål. Vi brukte ulike typer lydlotto («lydlotto»),

«SoundTouch») for å trene barna på å skille ulike lyder fra hverandre, noe som er viktig for barnas språkinnlæring.

Skådalen kompetansesenter har også utviklet en egen App. Dette er en ibook for iPad, lyttertrenoing etter CI. Appen heter «Lær og lytte». Senteret arbeider for tiden med å utvikle

to barnebok-apper for iPad: *Brage lager grimaser* (1–3 år) og *Bursdagsgaven* (3–5 år). Bøkene kommer på flere språk: norsk tegnspråk med tale, ASK-symboler med tale og norsk tale og skrift (bokmål og nynorsk).

Pekebokappen «Se og si» er også en nyttig app i bruk. Her får barna presentert en gjenstand om gangen som de skal finne igjen på et stort vrímlebilde. I appen «Norske Gårdsdyr» har barna fått øve både på dyrelyder og hva dyrene heter på norsk.

I «Svanhilds utrolige reise» treffer barn igjen en kjent figur fra barne-tv og løser oppgaver om miljø.

De store forlagene satser tungt på interaktive barnebøker, såkalte app-bøker.

Karsten og Petra, Tampar, Elias, Lillesøster og H.C. Andersens eventyr er eksempler på bok-apper til barn. Ikke rart vi lar oss fascinere, både stor og små, av app-boken som interaktiv, har lyd og varierende grad av animasjon.

Bøkene blir levende. Lesebrettet er lett å bruke. Den kjappe responsen i app-bok kan stimulere barna til å holde ut lenger. Den tradisjonelle papirboka skaper et nærere samvær mellom den voksne leseren og den unge tilhøreren. Vi mener derfor at den interaktive boken bør være et supplement.

Praksisfortelling fra småbarnsavdeling.

På en 0-3 års avdeling med polske barn har vi for det meste brukt et program med begreper på kropp. Hvor er armen? Trykker du riktig av to alternativer

kommer det en glad lyd. Trykker man feil kommer det en trist lyd. Det ene barnet trykket bare på høyre alternativ hver gang og ble sint når hun fikk feil. Det tok ikke så lang tid før hun skjønnte at hun måtte høre etter på spørsmålet. Min erfaring er at man helst bør sitte for seg selv med det barnet man jobber sammen med, fordi disse barna trenger litt tid å tenke seg om. Foreløpig er det veldig populært når nettbrettet blir tatt fram og alle vil delta. Nettbrettet gir morsom trening og det fanger barnas interesse på en annen måte enn en bok. Som voksen og helt uerfaren med nettbrett synes jeg det har vært lærerikt og kan tenke meg å jobbe mer med dette, som et pedagogisk verktøy i forhold til barn med språkutfordringer.

Nettbrett kan også brukes som en del av den pedagogiske dokumentasjonen i hverdagen.

Turer og opplevelser skal dokumenteres. Når barna går på tur, så kan man bruke et nettbrett til å ta bilder eller en smarttelefon. Når de er tilbake i barnehagen kan de studere og diskutere dem. Barna kan for eksempel lage bildefortellinger, slik blir bruk av nettbrett en viktig del av det pedagogiske arbeidet i barnehagen. Vi ser ofte at barnas fortellerevne er begrenset. De trenger å snakke og bruke språket aktivt, og dette tror vi er en god måte å gjøre det på. Å snakke om opplevelser de selv har opplevd, kan stimulere fortellerevnen. Når barn har noe kjent og konkret og snakke om, blir det mer spennende og interessant.

Praksisfortelling fra tur

En voksen og en gruppe 2-åring var på tur i nærmiljøet. To av barna har kosovo-albansk som morsmål og få ord på norsk. På turen tok de bilder av det de så og ble opptatt av. Da de kom tilbake til barnehagen, så de på bildene og

snakket sammen om hva de hadde sett.

Nettbrett er en naturlig del av hverdagen til barna. Ved å tilby dette som et av flere verktøy i barnehagen, utjevner vi også sosiale forskjeller for barn før dem begynner på skolen.

«Ved å gi barn et minimum av kunnskap om digitale verktøy, vil barnehagen være med på å motvirke digitale skiller blant barn og bidra til sosial utjevning.»
(St. meld nr. 41, kapittel 9.7)

Det handler om at som barnehage er vårt mandat også å tenke på sosial utjevning. Spill i barnehagen kan være nettopp dette. De gode spillene, gode vaner og om samspill og samarbeid. Ingen barn i barnehagen sitter alene og spiller. IKT er en del av mangfoldet i barnehagen på lik linje med å være mye ute på tur. Det ene utelukker ikke det andre.

Konklusjon

Gjennom dette prosjektet ønsket vi å møte barna på deres egen arena.

Teknologisk går utviklingen fremover i en rasende fart, og vi synes det er viktig at barnehagen henger med i svingene. Det viste seg raskt at de fleste barna hadde erfaring med slike skjermer hjemmefra uavhengig av etnisitet og bakgrunn. Det var en aktivitet alle kunne samle seg rundt fordi det var noe som var gjenkjennelig, med lav terskel for mestring.

Vi skaffet ikke nettbrett for å la barna spille spill som «Angry birds» og lignende. Vi har heller ikke hatt som mål å bli en IKT-barnehage, men å gjøre hverdagen enklere og inkludere IKT på en pedagogisk god måte. Arbeid med

nettbrett er et supplement i det pedagogiske arbeidet. I vårt tilfelle et verktøy til språk og begreps stimulering av minoritetsspråklige barn.

Når barn har dette brettet foran seg så kan de samtale om det de ser og hører.

Barn med minoritetsbakgrunn blir dermed utfordret til å sette ord og uttrykk på ting, som de igjen forklarer til andre.

Det viktigste med bruken av slike nettbrett er at det vil føre til bedre samhandling mellom barn og voksne. Språktrening, å lære seg uttrykk og utvikle sosiale evner vil gå lettere med dette verktøyet.

Vi opplevde at det sosiale samspeillet som oppsto rundt nettbrettet ga både nye arena, men også nye samspeilsformer. De barna som hadde erfaringer med nettbrett, hjalp tålmodig de som ikke var like gode. Det er mye samarbeid rundt iPaden og det muntlige får stor plass.

Vi ser at nettbrettene kan stimulere både til læring og samhandling barna imellom.

Artikkel 5

Enhet Sentrumbarnehagevirksomhet Sarpsborg

OVERGANGSSITUASJONER

FRA LITEN TIL STOR SONE OG FRA BARNEHAGE TIL SKOLE

Skrevet av Jane Berger

INNLEDNING

Vi skal først ta for oss, del 1: overgangssituasjoner i barnehagen med vekt på overgang fra liten til stor sone. Del 2: overgangen barnehage-skole.

Vi er en sentrumsbarnehage hvor ca. 80 % er flerkulturelle med barn fra 16 ulike land. Vi møter på utfordringer i forhold til å gi ut informasjon til foreldrene ved alle barnehagens overgangssituasjoner. Det er informasjon som er skrevet, men også muntlig informasjon.

I følge Reggio Emilia er barn i endring og i stadig søken etter sine identiteter og vi må hjelpe dem slik at de blir trygge på de endringene de gjennomlever. Vårt bilde av barnet er også noe som Reggio Emilia pedagogikken har fokus på. Det er viktig at vi i barnehage og skole tenker over hvilke briller vi ser barnet igjennom og hvordan det vi har skrevet om barnet blir tolket.

Overganger og raske skiftninger er en del av dagliglivet for det moderne barnet. Barna har allerede gjort mange erfaringer med overganger i forskjellige sammenhenger. I barnehagen kan det være overgangssituasjoner som er utfordrende. Det kan være det å begynne i barnehagen, fra liten til stor sone og fra barnehage til skole.

Del 1

Overgang fra liten til stor sone

BAKGRUNN

Rammeplan § 1.6,6 “ barnehagen må være lydhør for foreldrenes forventninger og ønsker både som enkeltperson og som gruppe”.

Bakgrunnen for overgang fra liten til stor var å kartlegge foreldrenes og barnets tanker om å begynne på stor sone. Fra å være i et mindre miljø til å bli en del av et større miljø med eldre barn og et høyere tempo. Gjennom nettsteder som f.eks. foreldre og barn finner man steder hvor foreldre kan utveksle erfaringer, tanker og stille hverandre spørsmål. Vi oppdaget at det var mye frustrasjon rundt det at barnet skulle begynne på stor sone. Det kunne dreie seg om når på året overgangene var, at det ble gitt lite informasjon om overgangene. Foreldrene var også opptatt av om det var vikarer eller fast personale og om de klarte “å se barnet”! Det kom også frem at de var redde for å stille slike spørsmål til barnehagen, i tilfelle spørsmålene kunne vær dumme eller at de ville fremstå som litt masete. Vi gjorde oss noen tanker rundt dette. Hvordan var det i vår barnehage?

Tidligere tok vi inn barn på overførsel etter nytt år. Da opplevde vi at foreldrene syntes det var for korte varsler. Dette har vi gjort noe med og nå skjer overgangen fra liten til stor, kun i august.

Hvilke tanker og forventninger har foreldre? Er det informasjonsflyt?

Barnehagen gjør mye allerede, men vet foreldrene hva vi gjør? Hvilket fokus har barnehagen og hvilket fokus har foreldrene? Forstår foreldre alt av informasjon og skjemaer som følger med?

Vårt fokus har vært trygge barn og foreldrene?

Reggio Emilia sier noe om dette: “Kontinuitet er mer sammensatt og komplekst fenomen og ikke bare basert på utveksling av opplysninger om hvilket stadium barnet befinner seg på. Barnets søken etter kontinuitet dreier seg om å være en del av og engasjert i et prosjekt – et “livsprosjekt” hvor de ulike partene i prosjektet og stedene hvor barnets læring finner sted, kjenner hverandre og samtaler med hverandre ut fra sine ulike identiteter. Dette for å hjelpe barnet i dets søken etter identitet og mening “. (s. 155)

Det første vi så på var det skriftlige materiale som går ut til foreldrene. Informasjonen bar preg av barnehage pedagogikk og det praktiske. Vi så at skjemaene fra barnehagen la føringene for foreldresamtalen. Dette ønsket vi å gjøre noe med, ved å skape en felles arena som bar preg av dialog.

“ God kommunikasjon mellom de ulike arenaer gir trygge barn ”.
(Bateson)

På dette stadiet var ikke foreldre så interessert i pedagogikken, dvs. rammeplan og årsplan. De ønsket en uformell samtale hvor de fikk komme med sine tanker om overgangen. Det vi erfarte i denne samtalen, var at foreldrenes fokus var om barnet fikk omsorg, ble sett og hørt, fikk trøst og hadde et fang å sitte på. Dette førte til at det ble en annen vinkling av informasjonen, som er av like stor, om ikke større, betydning.

I tilbakemeldingene fra foreldre som hadde barn som begynte i fjor kom det ikke tydelig nok frem hva barnehagen hadde gjort for å trygge barnets overgang. De savnet skriftlige planer som konkret beskrev tiltakene før oppstarten i august. Andre beskrev overgangen som uproblematisk. Barnet så frem til å begynne på stor avdeling, fant seg nye venner og var klar for nye utfordringer.

Svarene var todelte. De barna som ikke var klare og trygge nok til å begynne på stor, hadde de foreldrene som ønsket mer gjensidig informasjon. De foreldrene som mente at informasjonen var god, hadde barn som fant seg godt til rette med en gang.

Dette syntes vi viste at barnehagen må jobbe med å fange opp alle grupper av foreldre og barn.

Vi ønsker å skape settinger hvor barnehage og foreldre har gode dialoger. Det passer kanskje ikke for alle å ha samtale på høsten. Kanskje man også kan få til en samtale allerede i juni. Vi spurte foreldre som har barn som begynner på stor sone til høsten, hvilke tanker de har. Svarene var ganske like:

1. Ønsker for barnet: Bli fulgt opp, har det godt, bli rettferdig behandlet, trygghet, at barnet trives. At alle barnets behov blir fulgt opp.

2. Oppstartsamtaler: juni og/ eller august

Foreldrekaffe : vår /høst m/ tospråklig assistanse tilstede

DEL 2

Ønske om et tettere samarbeid mellom barnehage – skole.

Bakgrunn:

Rammeplan § 5.1: “ barnehage og skole bør gi hverandre gjensidig informasjon om sine respektive virksomheter. Barnehagen og skolen har et felles ansvar for at barn kan møte ulikhetene med nysgjerrighet og tillit til egne forutsetninger” s. 59

I overgang barnehage – skole er det mange skjemaer som skal fylles ut. Det er: barnehage – barn, foreldre – barn og ekstra skjema for minoritetsspråklige barn. I tillegg er det kartleggingsskjema som gir grunnlaget for ressursfordelingen til det enkelte barnet når det begynner på skolen.

Det betyr at det er mange skjemaer for barnehagen og foreldrene å forholde seg til. Mye av informasjonen er basert på det skrevne ord. Da kommer også spørsmålene om hvilke briller leses disse skjemaene med? Hvordan tolker lærerne det vi har skrevet om barnet? Dette er spørsmål som også foreldre stiller seg. De har spurt oss om hva skal alle disse svarene brukes til? Barnehagen er en arena, skolen er en annen, og barnets atferd vil være forskjellig ut fra de ulike arenaene.

Hoveddel:

Kunnskapsdepartementet har utarbeidet en veileder: *Fra eldst til yngst*, hvor måter å samarbeide på er godt beskrevet. Vi erfarte at det var et stort gap mellom teori og de faktiske forholdene.

Derfor tok vi kontakt med en sentrumsskole, og det viste seg at det ikke var bare vi som satte spørsmålsteget ved skjemaene. Skolen hadde også blitt kontaktet av en annen privat barnehage i Sarpsborg som syntes skjemaene var vanskelig å bruke. Skolen selv syntes det ikke bare var vanskelig å tolke de forskjellige svarene, men de ble også fortvilet over alle de forskjellige skjemaene som de fikk fra de forskjellige barnehagene.

En annen ting som byr på problemer når slike skjemaer skal fylles ut er at vi har liten kunnskap om hverandres arena. Vi tenker da spesielt i forhold til vurdering av behov for tiltak etter § 2.8. På hvilket grunnlag definerer skolen de ulike språklige behov? Vi som jobber i barnehage har ingen eller liten kjennskap til dette fordi dette ikke ligger i utdannelsen vår. Skolene og barnehagene har ulike

læringskulturer. Det er viktig at barnehagens særpreg ivaretas, og at ikke læringen i barnehagen blir for « skolsk». Men likevel er vi forpliktet til å legge til rette for barnet slik at overgangen skal bli best mulig. I følge Bronfenbrenner er det i samspillet mellom micro og meso nivåene grunnlaget for et godt samarbeid mellom skolene og barnehagene ligger.

Vi ble invitert til et dagseminar på Hankø av HIØ v/Marianne Hatlem som er leder Nafo-prosjektet i Østfold. Sentrumsskolen og den private sentrumsbarnehagen var også invitert. Vi fikk en god dag hvor vi delte/ drøftet praksiser og hverdag, knyttet til daglig arbeid. Dette gav gruppa kjennskap, og mer kunnskap om hverandres fagfelt og det arbeidet man står i på den enkeltes arena. Videre ble kartlegging som metode drøftet, og det var da vi fikk ideen om å lage et skjema oss imellom. Vi fikk tydeliggjort hva skolene legger til grunn for tildeling av resurser for det enkelte barn. Vi fikk også synliggjort for skolen hvordan barnehagen jobber med barns medvirkning, hvordan vi jobber med prosjektarbeid og språk. God kommunikasjon mellom barnehage og skole er viktig, og for å kvalitetssikre informasjonen overgangen barnehage- skole. Vi snakket også om at man kan ha et møte mellom barnehagen og skolen, på vårparten.

Som tidligere nevnt, ønsket vi å lage et skjema som barnehagene kunne bruke som en støtte for å gjøre det enklere å fylle ut informasjon om barnet i forhold til § 2.8. Etter en stund ble vi invitert til et møte på kommunen. De trodde vi «tråkket i deres bed», og skulle utarbeide et skjema som vi skulle bruke istedenfor deres skjema. Vi fikk da forklart at det ikke var ment som en erstatning på de skjemaene kommunen har utarbeidet, men som et ekstra hjelpemiddel til å forstå, for best mulig å kunne hjelpe barnas rett til vedtak etter § 2.8. Kommunen var i gang med å lage et nytt skjema, og vi fikk komme med innspill til dette, så det endte som et informativt og godt møte.

Dagens samarbeid: Det fysiske samarbeidet barnehagen-skolen har i dag er kun en dag, tidlig i april. Det er en dag for ungene, og vi pedagogiske ledere har ingen verbal kontakt med noen av lærerne angående barna vi har med oss på det besøket. Dette er en dag for at ungene skal få oppleve skolen sin, og ingen dag hvor lærer, barn og pedagogisk leder sitter sammen i en samtale. En sånn samtale hadde vært informativt både for barnehagen og skolen, og det hadde ufarliggjort besøket for barnet. Barnet hadde opplevd og blitt sett og hørt. Dersom lærer ut ifra denne samtalen hadde følt at det var behov for å ha et ekstra møte, uten barnet tilstede, så kunne vi avtalt det. Dette samsvarer med det

som Bateson legger vekt på i forhold til metakommunikasjon, at man har kommunikasjon om kommunikasjonen. Lærer kunne da fange opp barnets verbale og nonverbale uttrykk, og lettere danne seg et bilde av barnet. Når mennesker kommuniserer med hverandre skjer det mye forskjellig samtidig. Det formidles forskjellige budskap på forskjellige nivåer, og det er først når denne helheten framstår at vi kan gi en meningsfull forståelse av kommunikasjon mellom mennesker, iflg. Bateson.

Vi har gjort oss noen tanker i løpet av dette prosjektet som vi har sendt til arbeidsgruppen som jobber med utarbeidelse av nytt årshjul i kommunen. Noen av disse forslagene var i henhold til kunnskapsdepartementets veiledningshefte ang. de fysiske møtene mellom barnehage og skole.

AVSLUTNING

Det vi skal jobbe med fremover er en felles informasjonskanal for både overgang fra liten til stor sone, og overgang barnehage-skole. I tillegg har vi vært med i et tidligere nabo-prosjekt og ønsker å få med prosjektet "klær etter vær" på Fronter. Utfordringene her vil være å få det oversatt til alle nasjonalitetene som vi representerer. Vi vil kontakte norsk senteret for hjelp til oversettelser etter hvert som prosjektet blir ferdig.

Denne siden skal være et hjelpemiddel og en informasjonskanal som foreldre kan bruke etter behov. Det vi ønsker er at Fronter blir en arena hvor foreldre kan stille spørsmål som vi i barnehagen kan svare på. Dette håper vi skal ufarliggjøre og trygge samarbeid mellom barnehage og foreldre.

« DET MAN HØRER GLEMMER MAN, DET MAN SER HUSKER MAN,
DET MAN GJØR FORSTÅR MAN » - Lori Malaguzzi

Artikkel 6

Overgang barnehage – skole

Skrevet av Gro Lise Syversen Sandesundsveien skole Sarpsborg

”Hvordan sikre gode overganger for barn – med et annet morsmål enn norsk – mellom barnehage/skole»

Kommunikasjon og informasjon – innhold av overføring av dokumentasjon fra barnehage til skole»

Sandesundsveien barneskole er en sentrumsnær skole for Sarpsborg kommune. Skolen mottar barn fra barnehager i distriktet, og elevinntaket er mangfoldig. En stor prosentandel av de elevene som starter ved skolen har et annet morsmål enn norsk. For å tilrettelegge en god overgang for disse barna kreves det et samarbeid mellom disse to arenaene.

KUD (08) har i sin veiledning et uttalt mål om at samarbeidet mellom barnehage og skole skal bli styrket, gjennom sammen å skulle skape en god overgang for barn, når de begynner på skolen. I Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver vektlegges «barnehagen skal, i samarbeid med skolen, legge til rette for barns overgang fra barnehage til første klasse (.....) dette skal skje i nært samarbeid med barnets hjem. Planer for barns overgang fra barnehage til skole må være nedfelt i barnehagens årsplan» (2006:53). (St.Meld. Nr. 41:81, 2008-2009)

For skolen sin del er dette vektlagt i prinsippene for opplæringen (Læringsplakaten), hvor det fremgår at det skal være et «godt og systematisk samarbeid mellom barnehage og barnetrinn (.....) skal bidra til å lette overgangen mellom de ulike trinnene i opplæringsløpet» (2006:33)

Dette innebærer et ansvar for begge parter, å kunne sikre en trygg og god overgang fra den ene opplæringsarenaen til den andre; her barnehage – skole. «Bryt mønsteret som binder læresituasjonene sammen – og du ødelegger nødvendigvis all kvalitet» uttalte Bateson (1979), og endringen som en overgang barnehage – skole representerer er å definere som en sårbar/kritisk prosess for barnet, pga endring i miljø grunnet miljøskifte (Klefbeck og Ogden, 1995).

Gjennom dette arbeidet gjorde Sandesundsveien barneskole seg noen vurderinger i forhold hvordan kvalitetssikre dette arbeidet til det beste for barnet. Dette forutsatte, mente vi, en kjennskap og kunnskap til hverandres arenaer, med utgangspunkt i behovet for kunnskap om barnets språklige kompetanse og utvikling.

Hva slags behov for grunnleggende norsk, samt 2-språklig fagopplæring og/eller morsmål har de barna som begynner på skolen? På hvilken måte kan barnehagene videreformidle til skolen sin kunnskap og kompetanse, med tanke på barnets språklige ferdigheter og utvikling?

En barnehage som overfører mange barn til Sandesundsveien barneskole satt også med de samme tankene, og på bakgrunn av dette ble prosjektet «Kommunikasjon og informasjon – innhold av overføring av dokumentasjon fra barnehage til skole», igangsatt høsten 2012. Prosjektet hadde som målsetting å øke de ulike arenaenes kjennskap og kunnskap til hverandre, samt å se på hva slags informasjon skolen har behov for, med utgangspunkt i vurdering av barnets språklige kompetanse.

Prosjektets hovedmomenter fokuserte på:

- Barnehagens mandat – skolens mandat
- Hva skal /bør informasjonen inneholde – hvordan skal/bør den formidles
- Hva slag grunnlag skal informasjonen bygges på
- Hva anser barnehagen som viktig informasjon – hva anser skolen som viktig informasjon
- Gjensidige forventninger

Overgang, å gå fra noe til noe annet, innebærer, som påpekt tidligere, et skifte som signaliserer at noe brytes opp og man er på vei til noe annet. Overgang barnehage – skole innebærer et slikt skifte. Et skifte som inneholder nye mennesker, nytt miljø og en helt ny setting å forholde seg til, hvor både skole og

barnehage forholder seg til hvert sitt lovverk og hvert sitt rammeplanverk. Noe som gir konsekvenser til det daglige arbeid man utøver. Barnehagens vektlegging på lek – læring og omsorg, og skolens krav til tilpasset opplæring og forventning om læringsutbytte er to hovedlinjer som preger de ulike arenaene, og arbeidet gir ringvirkninger til både innhold og organisering. Barnehage og skole er å oppfatte som to forskjellige settinger, selv om det fra fokuseres på begrepet «livslang læring» fra statlig hold (St.Meld. nr. 16, 2006-2007), (Berge og Alvestad, 2007) Stortingsmelding nr. 41 (2008-2009)

Bronfenbrenner (Klefbeck og Ogden 1995) påpeker viktigheten av sammenheng og samarbeid mellom de ulike aktørene, og i Veilederen fra Kunnskapsdepartementet (2007) understrekes nødvendigheten av at det kommende skolebarnet får erfare og føle seg tilpass i sitt nye miljø. Dette forutsetter blant annet dialog mellom de ulike parter, og kvaliteten i forhold til innhold basert på hva som skal gis av informasjon, her knyttet til barnets språklige utvikling og ferdigheter.

Vårt prosjekt tok for seg denne faktoren gjennom å se på, samt vurdere hva slags informasjon skolen har behov for, og hva barnehagen vurderer skolen trenger kunnskap om. Etiske og juridiske vurderinger må her danne grunnlaget for hva denne informasjonen skal bygge på, og hva som skal videreføres til denne nye arenaen som skolen representerer.

Barnehagen følger Lov om barnehagen, mens skolen forholder seg til Lov om grunnskolen. Barnehagen har sin Rammeplan (som er under revidering disse dager) og skolen følger Kunnskapsløftet (fag og læreplaner i grunnskolen). Der Rammeplanen for barnehager har et mer prosessorientert fokus, har Kunnskapsløftet et klart målfokus knyttet til opplæringen. Det settes krav til hva barna skal kunne, gjennom kompetansemål, progressivt nedfelt i ulike trinnområder, altså et fokus på hva det enkelte barn skal kunne (Berge og Alvestad, 2007).

For barn som er flerspråklig kan den ordinære norskplanen erstattes med plan for grunnleggende norsk, en plan som også er nedfelt i Kunnskapsløftet.

Forutsetningen for opplæring etter grunnleggende norskplan innebærer krav til vedtak etter § 2.8 i Opplæringsloven. Målsetting for en slik plan er at eleven skal kunne beherske det norske språk tilstrekkelig, slik at ordinær norskplan etter hvert kan følges. Barnehagens kunnskap om barnets språklige utvikling og begrepsforståelse er her viktig å få videreformidlet til skolen. Vårt prosjekt tok for seg hva slags elementer er viktige å ha med seg, i selve overføringsarbeidet. Gjennom et slikt fokus ønsket vi å kunne bidra til å ivareta en kontinuitet og en god tilrettelegging for barna, når de begynner på skolen.

Erfaringene våre gjennom denne prosessen viste at kjennskap og kunnskap om hverandres arenaer var et viktig fokus. Gjennom en slik deling så vi nødvendigheten av å kunne reflektere og samtale sammen, nettopp for å bedre møte kravet til innhold, her knyttet til informasjon, i forhold til barn som har et annet morsmål enn norsk. Hva skolen mente de burde vite, og hva barnehagen anså som nødvendig at skolen fikk vite, var også verdifullt å drøfte, nettopp for å kunne sikre og dermed ivareta en bedre overgang for barnet. Den kunnskapen barnehagen sitter med er nyttig i skolens vurderingsarbeid knyttet til vurdering av behov for opplæring etter § 2.8., for det enkelte barn.

Den viktigste erfaringen vi gjorde oss var nok kunnskapsdelingen vi hadde om hverandres arenaer. Dette var et viktig steg i utvikling av en bedre forståelse for hverandres arbeid med tanke på de ulike settingers faglige utgangspunkt og ståsted. Noe som bidrar til, etter vår oppfatning, en bedre overgang som sikrer kontinuitet og dermed trygghet for de barna som skal avslutte sin tid i barnehagen for deretter å bli et «skolebarn».

Nettverk og Økologi, (1995), Klefbeck og Ogden

Moser T. og Røthle M (red.) (2007): *Ny rammeplan – ny*

barnehagepedagogikk. Universitetsforlaget. Del 2. Kap.; *Å bygge bro mellom*

barnehage og skole. Alvestad M. og Berge A.

Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæring (Opplæringslova).

Kap. 1. og 5.

Fra eldst til yngst. Samarbeid og sammenheng mellom barnehage og skole
(2008). Kunnskapsdepartementet; En veileder

Kvalitet i barnehagen – Samarbeid og sammenheng mellom barnehage og skole.
(2008-2009) Stortingsmelding nr. 41

Tidlig innsats – til livslang læring Stortingsmelding nr. 16. 2006-2007)

Artikkel 7

«Vi slutter aldri å lære- Språkarbeid»

Skrevet av Margrethe Grønneberg, Marit Korperud – Stokvol og Wenche Pedersen. Fredrikstad

Høsten 2011 ble begrepslæring – en strukturert undervisningsmodell for barn og unge med språkvansker presentert for spesialpedagoger og migrasjonspedagog i Virksomhet Jonas. Bredtvet kompetansesenter har utarbeidet modellen og presenterer den i et eget veiledningshefte.

Virksomhet Jonas ble med i prosjektet ”Alle barn her rett til et inkluderende barnehagetilbud” fra høsten 2011. Prosjektdeltagere forventes å drive utviklingsarbeid i barnehagen. Vi så det som en mulighet å trekke språkmodellen inn i arbeidet med prosjektet.

Virksomheten hadde barnehageåret 2011/2012 samarbeid med to barnehager hvor vi hadde fokus på begrepsmodellen rettet mot grupper av tospråklige barn. Prosjektbarnehagene hadde dette året en tettere oppfølging og samarbeid med migrasjonspedagog fra Jonas. Modellen blir også utprøvd på morsmål.

Vi har tidligere skrevet en artikkel om gjennomføring og erfaringer fra første året i prosjektet.

Denne artikkelen har fokus på erfaringer fra det siste året 2012 /2013.

Domkirken barnehage fra første prosjektår er også deltager nummer to.

I denne barnehagen jobbet vi aktivt med modellen på norsk og somalisk for de somaliske barna i barnehagen. Vi så at utfordringen i denne barnehagen var å implementere modellen i en større del av barnegruppa og har hatt derfor hatt dette som fokus i året som har gått.

Gudevold barnehage har tidligere jobbet med modellen og ble deltager i prosjektet høsten 2012. Denne barnehagen har dette året aldershomogene grupper og vi jobber med begrepsmodellen i en femårsgruppe. Vi har lagt vekt på at alle barna i gruppa skal være delaktige og vi har hatt fokus på hvordan språkmodellen kan ivareta barns medvirkning.

I denne artikkelen vil vi:

- Presentere arbeidet og erfaringen som er gjort i prosjektbarnehagene
- Se nærmere på om det å jobbe med modellen gir økt kompetanse om språk
- Se nærmere på om det kan føre til økt bevissthet om språkarbeidet i barnehagen.

Ute i barnehagen.

Jeg anser det som svært viktig at virksomhetsleder og personalet i barnehagen virkelig ønsker å jobbe med modellen. En barnehage som har fokus på språkarbeidet må legge til rette for planlegging og gjennomføring, refleksjoner og erfaringsutveksling av språkarbeidet.

Modellen slik Bretvet kompetansesenter presenterer den i sitt veiledningshefte har helt klar og strukturert oppbygging. Ved vår måte å arbeide med modellen på har en del av strukturen blitt løsere og vi tar barnas initiativ mer med som en del av arbeidet.

Vi har allikevel fokus på innholdet i Bretvet sin metode. Vi legger vekt på ordenes forside, innhold og etterarbeid. Vi tar i bruk bilder og skrift, lager tankekart og begrepskart.

Arbeidet på avdelingen i etterkant og voksnes bevissthet rundt språkarbeidet er viktig for resultatet. Å jobbe med språket på avdelingen gir repetisjon og tar vare på "del tre" i modellen, etterarbeid.

Gudevold

I Gudevold barnehage har femårsgruppa Frøya i år hatt 20 barn. Alle barna har deltatt i og vært fordelt på 5 ulike språkgrupper. Hele personalet er engasjert i språkarbeidet og har ansvar for hver sin gruppe. Det er Virksomhet Jonas som har hatt ansvar for opplæring og veiledning i bruken av begrepsmodellen. Vi startet i uke 40 med å introdusere begrepsmodellen for barna. Noen av dem hadde kjennskap til begrepskartene fra våren 2012. Nå skulle alle få en erfaring med Bretvedt modellen slik den er presentert i veiledningsheftet. Dette gjorde vi i en seks ukers periode.

Vår barnehage er inspirert av Reggio Emilias filosofi. Her er barns iboende ressurser og utforsking sentrale tanker i menneskesynet. Vi ønsket å gi barna

erfaringer med begrepsmodellen på en «mer» Reggio Emilia vennlig måte. Vi drøftet og reflekterte sammen på avdelingsmøter. Hva skulle vi ha fokus på? Vi ble enige om å la de nye arbeids-ordene komme fra barna. På denne måten ville kanskje begrepene bli mer levende i hverdagen, og barns medvirkning ville i større grad bli ivare tatt når barna kunne diskutere seg frem til hvilket ord som skulle bli ”ukas ord”.

Når vi møtes til ukas første språkgruppe er pedagogen og barna helt åpne for hva som skal bli ukas ord. Barna får i oppgave å tenke ut et nytt ord som det skal jobbes med. Når ordet er valgt snakker vi om hva barnet assosierer til ordet. Vi voksne er også delaktige som stillasbyggere. Vi tror at barna i den proximale utviklingszone(Vygotsky) strekker seg etter kunnskap når den voksne kan være med som stillasbygger. Det vil si at vi tilfører barna noe å strekke seg etter. Vi gir dem nye begreper, kanskje hittil ukjente, men vi tror at barna evner å lære disse nye ordene når de blir begripelige for dem. Målet er også at de skal ta de nye begrepene i bruk når vi har jobbet med ordet, og at vi aktivt bruker det i samtaler med barna.

Vi har språkgrupper tre ganger hver uke. I slutten av uka skal det nye ordet presenteres for hele barnegruppa. Vi kaller dette for et felles språkmøte. Den aktuelle gruppa presenterer sine ord ved å lage et stort begrepskart for de andre som sitter foran en tavle. Det er pedagogens oppgave å veilede barnet slik at begrepskartet følger en logisk struktur. Dette møtet bruker vi ca. ½ time på. Begrepskartet blir hengende oppe på tavla til neste ukes språkmøte. Tanker er at barna skal kunne visualisere de nye ordene, snakke om ordene, vise de frem til andre barn og foreldrene.

Foreldrene er en stor ressurs i arbeidet vårt. Vi er avhengig av deres engasjement og interesse for at ordene skal ”leve” i hverdagen.

Vi har drøftet og brukt dokumentasjoner til etterarbeid og som pedagogisk dokumentasjon for å se hvordan vi kan se en overføringsverdi til barnas lek og hverdag. Vi lurte på om barna glemte ordene som vi hadde gitt dem når språkgruppa var over. I noen tilfeller, kanskje i de aller fleste, så skifter barnas fokus lett fra et tema til noe annet. Vi har jaktet med lys og lupe etter barnas transformering av ordene til sin lek og aktivitet. Et godt eksempel er da barna valgte og vi jobbet med ordet ”slott”. Vi hadde ordet ”trone” med. Vi kunne brukt ordet ”kongestol”, men vi valgte ”trone” fordi vi tror at barna kan ta i bruk mer avanserte ord. En gutt på 5.8 år var ute etter språkgruppa og han bygde et høyt tårn av noen grønne matkasser. Vi ser at han leker konge og dronning med ei jente. Da de begge får satt seg opp på kassene sier han høyt: ”og så satt vi liksom på en trone, for vi var på slottet!”

Vi ønsker å la alle de nye begrepen få leve på avdelingene våre. Derfor har vi laget en perm, og vi har utviklet en egen metode som vi har kalt ”Ordet på bordet”. Når barna vil utforske et begrep fra permene kan de legge ut alle bildene og ordbildene på et lite rundt bord. De matcher ordbilder med bilder av de ulike ordene, de assosierer fritt og leker med begrepene. Nå er permene fylt med ord som; Michael Jackson, Edderkopp, Ariel, Snø, Slott, Påske, Tivoli.

Pedagogen må kunne tilføre barnas lek fantasi og nye elementer dersom ordene skal få mening og bli begripelige for dem. Da vi jobbet med ordet tivoli ble begrepet ”spåkone” introdusert for dem. Da måtte vi leke småkone for at barna skulle få erfaring med ordet.

Som pedagoger må vi være veldig bevisst i vårt språklige møte med barna. Vi snakker med dem på en mer avansert måte, vi forventer at barna forstår hva vi mener tross for at vi kan bruke ord som de ennå ikke har forstått meningen med. Hvis et barn er motvillig til noe kan vi for eksempel si: ”Jeg skulle ønske du ikke var så negativ til å prøve!” Ordet negativ er kanskje et ord som barnet

ikke har hørt før, men vi tror at barnet forstår meningen med ordet utfra konteksten. Språk er kontekstavhengig, og barn er gode på å være i ulike kontekster/situasjoner med hele seg. Med det verbale språket, kroppsspråket og følelsene sine. Slik får barnet erfaringer med nye begreper, med voksne som stillasbyggere.

Domkirken barnehage er en to avdelings barnehage. Begge avdelingene er søsken avdelinger med barn fra 1-5 år. To dager i uka deler vi barna inn i grupper etter alder. Førskolegruppa består i år av 8 barn. 5 av disse barna er tospråklig og har norsk som andrespråk.

Vi ble presentert for denne språkmodellen barnehageåret 2011-2012. Hele personalet har fått en innføring i språkmodellen. Det første året hadde vi et prosjekt med språkgrupper både på norsk og på somalisk. Vi har også dette halvåret fått ressurser fra Jonas til å gjennomføre grupper på somalisk, da 4 av barna snakker somalisk. Disse 4 barna er i språkgrupper med samme begrep på begge språkene i løpet av en uke.

Intensjonene våre i år var å gjøre denne språkmodellen mere synlig for hele barnegruppa, personalet og foreldre.

Vi ønsker at barna skal møte begrepene gjennom flere av barnehagens fagområder. Hele barnegruppen skal gjøre erfaringer ut fra ukens begrep. Barna skal se, høre og gjøre noe rundt begrepene. De voksne må legge til rette for å skape et nettverk av assosiasjoner som gjør at barna husker begrepet. (fra temaheftet om språklig og kulturelt mangfold).

Vi gjennomfører språkgrupper på somalisk på mandager og på norsk på tirsdager. 4-5 barn er med på språkgruppene.

Onsdager er det turdag for 4 og 5 åringene. 1-3 åringene er igjen i barnehagen. Vi ønsker at ukens ord skal bli synlig denne dagen også. Gjennom at personalet enten viser til noe konkret eller forteller/dikter historier med begrepet i bruk.

Torsdager er det klubb for aller førskolebarna. Da ser vi på nærmere på formsiden på begrepet. Vi finner rimeord og lager dikt/fortelling med begrepet. Har barna noe de vil se nærmere på nå når begrepet har modnet i dem, følger vi barnas innspill videre.. I denne fasen har barna mulighet til å påvirke og medvirke hva vi fokuserer på videre.

I forhold til personalet er intensjonen at alle skal få informasjon om ukens begrep muntlig og skriftlig. Dette året er det pedagogisk leder som har gjennomført språkgruppene. Vi ønsker at assistentene skal bli mer delaktige og gjøre denne modellen til sin.

Eksempel på hvordan vi jobbet med begrepet «tre»:

- Språkgrupper på norsk og somalisk.
- Bildene fra språkgruppen ble vist som slide-show på bilde monitor i garderoben.
- På tur ble det sagt ned et lite tre som vi hang på veggen inne i barnehagen.
- De minste barna 1-3 år hadde fargen gul og grønn som fokus denne perioden. (høst)
- De minste mala også et stort tre der de limte på grønne og gule knapper.
- førskolegruppen skrev ordet og fant ord som rimer, og flere bilder av trær på internett.
- Ved bruk av månedsplaner og evalueringer for foreldrene informasjon om hvilke begreper vi jobber med.
- Dokumentasjon med bilder

Det er viktig med planer og gode intensjoner. Alle som jobber i barnehage vet at det kan skje mye uforutsett i hverdagen. Bemanning og sykdom kan påvirke gode planer og intensjoner. Vi har gjort oss noen erfaringer dette året som vi tar med oss videre.

- Det er viktig at hele personalgruppen er trygg på og kan bruke språkmodellen modellen. Det øker kontinuiteten og sikrer at språkgrupper og planer blir gjennomførte på tross av sykdom.
- Faste planer og informasjon i forkant. Hvem skal gjøre hva, når skal det gjennomføres og hva ble gjort sist.
- Dokumentasjon og bilder på en synlig plass både for barn, foreldre og personalet.

Hva har jobbing med språkmodellen gjort med personalet.

- Personalet har fått en ny bevissthet på kommunikasjonen med barna. La barna finne frem til svar mer selv. Ikke være belærende, men heller nysgjerrig og utforske sammen med barna.
- Personalet ser lettere en positiv språklig bevissthet og nysgjerrighet hos de barna vi har jobbet sammen med.
- Personalet ser at der barn og voksne har felles fokus, øker interessen.
- Vi har fått nye erfaringer og kunnskap om denne modellen som vi vil jobbe videre med neste barnehageår.

-Barnehage personalet har kurs i fortellerkurs. Kurslederen gir oss en «oppskrift» på hvordan vi skal beskriv en person eller skikkelse for barna: « hvordan ser personen ut, hvordan går personen, hvordan lukter personen og hva gjør personen» ved oppsummering av kurset sier en fra personalet: « denne oppskriften er jo noe av det samme vi gjør på språkgruppene. Vi beskriver jo utseende, egenskaper og hva de gjør» Videre refleksjon og samtale i personalet trekker også likheten videre til leken. «hva skal vi leke, hva trenger vi i leken, hva skal vi gjøre..»

Hva har jobbingen med språk modellen gjort med barna:

- Det har gjort noe med språkmiljøet i barnehagen. Det er i større grad enn før naturlig for barna med flere språk å oversette og fortelle hva ting heter på morsmålet. (Vi gir begge språk positiv verdi). Barna er stolte av å kunne flere språk.
- Vi så tydelig ved første testing av barna at det var en side av ett begrep de kunne fortelle noe om. Det var enten utseende eller egenskapene. Nå i

etterkant er det naturlig å forklare og snakke både om utseende og egenskap.

«Kom å se, kom å se jeg fant en fugl i denne boka, fuglen er en LUNDE fugl og den har svømmeføtter, sånn som vi så på bildene»

Vi fant vårens første gåsunger. Førskolebarna skulle fortelle dette videre: «gåsunger vokser på greinene på treet. Gåsunger ligner på pelsen til kaniner»

Artikkel 7

Foreldresamarbeid - hvilke arenaer skaper vi?

Migras barnehagene – Missingmyr, Grotterødløkka og Askeladden

Skrevet av Marianne Østli

Innledning

Etter initiativ og invitasjon fra fylkesmannen i Østfold og Høgskolen i Østfold, avdeling lærerutdanningen/ førskolelærerutdanningen, søkte vi om å bli deltakere i prosjektet ”Alle barn har rett til et inkluderende barnehage tilbud”.

Prosjektet gjaldt for barnehageåret 2011/ 2012 og skulle gi kompetanseutvikling innenfor området flerkulturell pedagogikk og språkstimulering. Det søkte å bidra til at det kulturelle mangfoldet i barnehagen blir ivaretatt på en måte som gir alle barn gode utviklings- og aktivitetsmuligheter, samt at barnehagen skal fremme likeverd og inkludering.

Innenfor prosjektets hovedtemaer som står nevnt ovenfor, skulle det velges ut et fokusområde som barnehagen trengte å jobbe med. Vårt valg av tema ble foreldresamarbeid med hovedvekt på foreldremøter.

For å kunne ivareta foreldrenes innflytelse og medvirkning i barnehagen, samt at deres ressurser og kompetanse i forhold til eget/ egne barn kommer til uttrykk og synliggjøres, så vi at det ville være nødvendig og viktig å rette et fokus mot foreldresamarbeid. Det er foreldrene som kjenner best til barnets behov og interesser, og det er foreldrene som har hovedansvaret for barnets oppdragelse (R. pl, 2011, s. 18). Et godt samarbeid med foreldrene er derfor en forutsetning for at vi skal bli kjent med hvert enkelt barn og dets miljø. For å kunne skape en barnehage der alle barn er en del av fellesskapet uavhengig av etnisitet, religiøs tilhørighet, livssyn, språk og funksjonsevne, forutsettes det at foreldrene inkluderes, og at de selv opplever å være inkludert.

Foreldresamarbeid er et vidt tema som kan romme mange elementer og ulike arenaer. Arenaene kan for eksempel være den daglige kontakten der informasjon utveksles, foreldresamtaler, foreldremøter og ulike arrangementer der foreldrene inviteres til barnehagen. Samarbeidet kan omhandle personalets søken etter kunnskap og innsikt i foreldrenes ønsker og forventninger, foreldrenes medvirkning relatert til barnehagens innhold og organisering, og personalets etterspørsel etter foreldrenes ressurser, kunnskaper og kompetanser relatert til eget/ egne barn. For å kunne jobbe med noe helt konkret valgte vi i denne omgang å fokusere på foreldremøter. Dette temaet ble fremmet som et ønske fra personalet på bakgrunn av tidligere erfaringer med dårlig oppmøte. Fraværet var og er gjeldende både blant foreldre med minoritetsbakgrunn og etnisk norske foreldre, og kan derfor ikke uten videre settes i sammenheng med språk- og kulturforskjeller. Vi mener det bør forstås som en generell utfordring i våre barnehager, og ser viktigheten av å skape arenaer der *alle* foreldre opplever å bli sett og hørt. Mangfold og inkludering er komplekse begreper som rommer mye mer enn etnisitet, og det kan virke ekskluderende i seg selv hvis det kun er enkeltfaktorer som havner i fokus.

Ved siden av den daglige kontakten som personalet har med foreldrene i følge- og hentesituasjonen, er foreldremøter en viktig arena for informasjons- og

erfaringsdeling. Dessuten kan disse møtene utgjøre en sosial arena der foreldrene kan bli bedre kjent med hverandre og personalet. Personalet får også en god anledning til å bli bedre kjent med foreldrene. Vi så at vi hadde et stort forbedringspotensial når det kommer til innhold og organisering av våre foreldremøter, og vi ønsket å se nærmere på dette gjennom prosjektet. Spørsmål vi stilte oss var blant andre: *Er møtene tilrettelagt for en bestemt foreldregruppe, hvem er det som ikke kommer, hvorfor komme de ikke og hva kan vi gjøre annerledes?* Det er personalets ansvar å ta tak i disse problemstillingene, og et dårlig oppmøte må ikke tillegges som et ansvar hos foreldrene.

Vi satt opp et overordnet mål for vårt prosjektarbeid som lyder som følger:

Vi skal legge grunnlag for et godt foreldresamarbeid, og sørge for at foreldrene får medvirke i større grad i barnehagens virksomhet.

I tillegg satt vi opp noen delmål:

- *Skape arenaer der foreldrene kan gi uttrykk for sine ønsker og meninger*
- *Holde foreldremøter som oppleves som nyttige og relevante for foreldrene*
- *Sette i verk tiltak som øker oppslutningen på foreldremøtene*
- *Legge til rette for større grad av foreldremedvirkning*

Selv om vårt fokus er rettet mot foreldremøter i dette prosjektet, så ser vi at refleksjonene vi gjør og tiltakene vi setter i verk vil favne bredere. Å belyse på hvilke måter vi tar kontakt med foreldrene og hvordan vi gir og mottar informasjon, vil være relevant for flere situasjoner og samarbeidsarenaer i barnehagen.

Bakgrunn for deltakelse

Migras barnehagene har siden 2009 og frem til 2011 vært deltakere i et prosjekt i samarbeid med ass. professor Ronald Nolet ved høgskolen i Østfold.

Prosjektets tittel var ”Den flerkulturelle barnehagen – Migras” og handlet om å utvikle et allment opplærings- og aktivitetstilbud for barnehagebarn der barn fra de ulike samfunn utviklet kunnskap om det norske samfunnet gjennom språk,

lek og andre kulturfremmende aktiviteter. Samtidig skulle norskspråklige barn få innsikt i og kunnskap om det flerkulturelle samfunnet.

I prosjektet ble det gjennomført både en kvantitativ og en kvalitativ undersøkelse som avdekket personalets holdninger på ulike områder.

Undersøkelsene avdekket også på hvilke områder personalet syntes å oppleve størst utfordringer (Nolet, 2012). På bakgrunn av dette prosjektet har Migras barnehagene valgt å videreføre noen av problemstillingene gjennom prosjektet ”Alle barn har rett til”... Vi har tatt tak i ett av flere områder som opplevdes mest utfordrende for de ansatte, i denne omgang foreldresamarbeid.

Undersøkelsen i det ovennevnte prosjektet viste blant annet at de ansatte syntes det var vanskelig å forstå innvandrerforeldre, og at det var vanskelig for de ansatte å få foreldrene til å forstå det som ble formidlet. Årsaken til at dette oppleves som en utfordring er ikke utdypet, men man kan anta at det ofte handler om språk – og kulturforskjeller, i tillegg til de ansattes holdninger og usikkerhet i møte med foreldre med minoritetsbakgrunn.

Proessen i prosjektet

Vi startet prosessen med å tenke ut hvordan vi på best mulig måte kunne innhente informasjon om hva foreldrene selv syntes om foreldremøtene, og på hvilke områder de ønsket endringer og forbedringer. Vi tenkte at en *brugerundersøkelse* kunne være et første skritt på veien, og startet med å innhente forslag til spørsmål fra personalet. Disse spørsmålene ble sammenfattet til en kort og enkel brukerundersøkelse som blant annet omhandlet: tidspunkt for foreldremøte, type foreldremøte, tilbud om barnepass, ønske om tema/er, opplevelsen av å bli hørt, opplevelsen av om informasjonen som blir gitt er relevant eller ikke, om det som formidles er forståelig (språklig og innholdsmessig) og hvilke årsaker som medvirker til at foreldrene ikke kommer på møtene.

Vi var i forkant klar over at brukerundersøkelser gir lite informasjon ved lav svarprosent, og for å nå ut til så mange som mulig valgte vi å oversette undersøkelsen til de språkene som er mest representert i våre barnehager, det vil si: engelsk, bosnisk, polsk og arabisk. Vi brukte eget personale til oversettelsesarbeidet, noe som opplevdes positivt for de ansatte som ble spurt. Vi observerte i etterkant av dette arbeidet at personalet på eget initiativ oversatte korte skriv og beskjeder som skulle henges opp på avdelingen, noe som igjen ble kommentert i positive vendinger fra flere av foreldrene.

I arbeidet med oversettelsene ble vi oppmerksomme på at det er mange ord og begreper som vi bruker med stor selvfølgelighet i barnehagen, og som ikke lar seg oversette direkte til andre språk. Dette satt i gang en rekke tanker og refleksjoner hos personalet. Er det så selvsagt hva for eksempel ”utelek”, ”frilek”, ”ha med dag”, ”foreldremøte” og ”medvirkning” betyr og vil si? En bevissthet om at dette kan være ukjente begreper for de som ikke tidligere har hatt kjennskap til barnehagen som institusjon, vil være viktig i enhver sammenheng der informasjon blir formidlet. Vi ble også klar over at bruken av ordet ”møte” i ulike sammenhenger kan skape forvirring. Vi inviterer til ”foreldremøter”, samtidig som vi skriver ”møtedag” i månedsplanene for å formidle hvilke dager vi har ”avdelingsmøter”. Dette skillet er selvsagt for oss som jobber i barnehagen, men trenger ikke å være like selvsagt for alle foreldre. En tydeligere presisering og formulering av budskapet som formidles vil sannsynligvis kunne bidra til at noe av forvirringen og misforståelsene unngås. I stedet for å bli frustrert over at foreldrene ikke får med seg informasjonen som blir gitt, ser vi nødvendigheten av å vurdere *hvordan* vi formidler budskapet og *hva* vi skriver/ sier.

Vi ble også i større grad oppmerksomme på hvor mye informasjon som deles ut skriftlig, noe som skapte en diskusjon blant personalet om det var andre måter vi kunne nå ut til foreldrene med viktig informasjon. Enkelte foreldre med minoritetsbakgrunn kan være mer vant til å forholde seg til muntlige beskjeder

og informasjon enn skriftlige (Sand, 2008, s. 92), og det er derfor viktig å se på ulike alternativer for informasjonsutveksling. Det er personalets ansvar at foreldrene får mulighet til å forstå og å gjøre seg forstått i barnehagen (R.pl, 2011, s. 20), noe som belyser viktigheten av at det må eksistere en dialog der personalet både gir og mottar informasjon. En enveiskommunikasjon fra personalets side åpner ikke opp for foreldrenes synspunkter og ønsker, og tar ikke deres kunnskap om eget barn på alvor.

I tidsrommet fra brukerundersøkelsen ble delt ut og fram til fristen for innlevering, ble det gjennomført et foreldremøte i en av barnehagene. Erfaringen fra møte som ble arrangert på høsten var at det var svært lav oppslutning, og vi bestemte derfor å prøve ut et nytt tiltak for å se virkningen av dette. Vi ga et tilbud om barnepass, der barna kunne være sammen med en eller flere fra personalet mens møtet foregikk. Personalet hang opp lister på avdelingen der foreldrene kunne skrive seg på, i tillegg til at de henvendte seg direkte til foreldrene i følge- og hentesituasjoner. Det ble totalt tolv barn (21 % av hele barnegruppa) som benyttet seg av tilbudet, og vi merket en mye større oppslutning på dette møte. Tilbakemeldingene fra foreldrene var positive, og flere uttrykte et ønske om at vi skulle fortsette med organisert barnepass under foreldremøtene.

På bakgrunn av den økte oppslutningen på vårens foreldremøte, antar vi at fraværet på tidligere møter kan skyldes at flere av foreldrene ikke har hatt noen til å passe barna sine på ettermiddagen/ kvelden. Denne antagelsen ble senere bekreftet gjennom brukerundersøkelsen.

Vi begynte etter hvert å få inn besvarelsene fra brukerundersøkelsen, og etter at oppsatt frist var gått ut kunne vi til slutt registrere en svarprosent på 50,2.

Tilbakemeldingene fra personalet var at få foreldre hadde valgt brukerundersøkelsen på et annet språk enn norsk, noe som kan ha flere mulige årsaker. Det kan for eksempel være ut fra et ønske om ikke å skille seg ut, eller at man har god forståelse og kompetanse i det norske språket slik at man like

gjærne tar undersøkelsen på norsk. Det kan også skyldes at man ikke har deltatt på foreldremøter og av den grunn ikke ser relevansen av å svare, eller at oversettelsen av ”barnehagebegrep” blir lite forståelige slik at man får vanskeligheter med å forstå innholdet i spørsmålene. Siden undersøkelsen var anonym så vet vi ikke hvem som har svart og hvem som ikke har svart, og det vil derfor være vanskelig å si noe konkret om hvorfor et overveiende flertall valgte brukerundersøkelsen på norsk. Vi kan bare gjøre antagelser, i tillegg til å sammenligne svarprosenten fra denne undersøkelsen opp mot tidligere brukerundersøkelser.

Sammenligningen viste at vi fikk inn flere svar enn på tidligere brukerundersøkelser, noe som kan ses på som et positivt tegn. Et tilbud om skriv og undersøkelser på flere språk kan derfor virke positivt, selv om de ikke nødvendigvis benyttes av alle som har et annet morsmål enn norsk.   ha mulighet til å lese ulike skriv fra barnehagen på eget morsmål kan gi en opplevelse av å bli sett og tatt på alvor, samtidig som personalet gir signaler om at de virkelig * nsker*   involvere foreldrene i det som skjer i barnehagen. Som nevnt ovenfor er det personalets ansvar at foreldrene forstår og kan gjøre seg forstått, og ved å gi et slikt tilbud kan foreldrene få en opplevelse av at deres meninger, ønsker og behov verdsettes i barnehagen.   få ta del i viktig informasjon kan sies å være en forutsetning for å kunne ytre seg om saker som vedrører barnehagens indre liv og virke, og det vil derfor være en viktig faktor som kan bidra til større grad av foreldremedvirkning. Når foreldrene ser at deres språk brukes aktivt i barnehagens informasjonsutveksling, kan dette skape et rom for inkludering ved at foreldrene f r en opplevelse av å være betydningsfulle i et fellesskap. Det er selvsagt mange flere faktorer som spiller inn for at dette skal skje, men det kan sies å være et skritt på veien. Det kan altså gi en viktig signaleffekt å oversette brukerundersøkelser og andre skriv, uansett om de benyttes eller ikke.

Vi sammenfattet resultatene fra alle brukerundersøkelsene og presenterte disse på en planleggingsdag. Oppsummeringen ser ut som følger:

- Et overveiende flertall foretrekker å ha foreldremøter kun på barnets avdeling (71 %). Jevnt over er det bare 6,6 prosent som ønsker foreldremøte der alle avdelingene er samlet under hele møtet.
- Tidspunktet som foreldrene foretrekker for møtets oppstart er kl 18, med om lag halvparten av svarene. De to andre tidspunktene (kl. 17.30 og 18.30) er jevnt over fordelt med ca 1/3 hver.
- Nesten 40 % svarer at de ønsker barnepass, det vil si at de har et reelt behov for dette tilbudet. 50,7 % svarer at de ønsker å benytte tilbudet hvis det blir gjort tilgjengelig i barnehagen, dersom det skulle vise seg at de får behov for det.
- Et flertall av foreldrene ønsker mer kunnskap om grensesetting (57,4 %), medvirkning (48,5 %) og utelek (41,2 %). Interessen for digitale medier og kosthold er omtrent jevnlig fordelt med henholdsvis 29,4 % og 27,9 %.
- Et stort og overveiende flertall av foreldrene ønsker at en ekstern fagperson kommer og snakker om de ulike tema (80,1 %).
- De fleste ønsker gruppediskusjoner, men da ved barnets avdeling (60,3 %).
- Nesten alle foreldrene, hele 90,4 %, opplever at de ansatte lytter til dem, og 83,1 % oppfatter informasjonen som gis som viktig. Samme andel foreldre mener at innholdet på møtene er forståelig, og 85,3 % har ingen problemer med å forstå det språklige.
- Om foreldrene ikke kommer på møtene så skyldes det for det meste at de ikke får noen til å passe barna sine (43,4 %), og tidspunktet for møte (34,6 %). 27,2 % mener det er for lite om deres eget barn, og 15,4 % mener at det er på grunn av møtenes innhold.

Disse resultatene gir oss en pekepinn på hva vi kan gjøre annerledes og hvordan en ny organisering av foreldremøtene kan bidra til at flere av foreldrene kommer. Vi ser for eksempel at det vil være lurt å ha store deler av møte på barnets avdeling, og at innholdet er konsentrert om det som ligger nærmest foreldrenes daglige erfaringer med barnehagen. Å beskrive, informere om og begrunne arbeidet med barna vil trolig oppleves som mer relevant og forståelig hvis det tas utgangspunkt i den avdelingen som foreldrenes barn går på. Det kan skapes et større rom for dialog mellom foreldrene og mellom personalet og foreldrene når gruppene er mindre (Sand, 2008; Becher, 2006), og hvis foreldrene kan sitte sammen med andre som de har kjennskap til, vil det kunne være lettere å gi uttrykk for sine meninger. Det kan i tillegg oppleves tryggere å stille spørsmål og undre seg over det som skjer i barnas hverdag i barnehagen når man sitter sammen med foreldre som har barn på samme avdeling, og når man er sammen med personale som man møter til daglig. Ved å organisere foreldremøtene på barnets avdeling, kan tospråklige assistenter fordele seg der det vil være relevant og på denne måten bidra til å øke forståelsen for samtaleemnene om nødvendig.

Vi ser også at det vil være nyttig å fortsette med tilbudet om barnepass under møtene, og at dette kan bidra til at flere av foreldrene får anledning til å komme. Dette tilbudet kan være nyttig for flere, for eksempel for de som har et lite nettverk i nærområdet, for aleneforeldre, eller i de tilfeller der begge foreldre ønsker å delta. Tilbudet om barnepass kan derfor være et viktig tiltak for å inkludere foreldre som tidligere har uteblitt, fordi de ikke har hatt noen til å passe barnet/ barna på ettermiddagen/ kvelden.

Andre faktorer som vil være av betydning for oppslutningen på foreldremøtene er tidspunktet for møtets oppstart, *hva* som formidles og på hvilken måte det formidles. Tidligere møter har vært preget av at personalet informerer foreldrene om ulike temaer de anser som viktige, mens det i liten grad har blitt tatt hensyn til hva foreldrene er opptatte av og hva de lurer på.

Avslutning

Vi har gjennom prosjektarbeidet belyst et område som opplevdes utfordrende for et flertall av personale, nemlig lav deltakelse og oppslutning på foreldremøtene. Møtene blir av personalet ansett for å være en viktig arena der man når ut til foreldrene med viktig informasjon, men ved lav oppslutning er det mange som ikke får ta del i denne informasjonen. Gjennom brukerundersøkelsen ble vi klar over områder vi kunne forbedre, slik at foreldremøtene kunne bli en arena som i større grad inkluderte alle. Samtidig var vi klar over at denne arenaen utgjorde en svært liten del av foreldrenes samarbeid med barnehagen. Vi har fått mange tanker om hva vi kan gjøre annerledes i tiden fremover, men vi er også klar over at vårt arbeid må favne bredere og omhandle alle arenaer der foreldrene er direkte og indirekte involvert. Det er ikke tilstrekkelig med gode foreldremøter for å skape et godt foreldresamarbeid. Vi ser på vårt fokusområde i dette prosjektet som en sped start, og at innsikten og refleksjonene som har blitt gjort i løpet av prosessen gir et større grunnlag for å jobbe videre.

Tiltak som vi skal iverksette fortløpende er å oversette alle kontrakter til de språkene som er mest representert i våre barnehager. Vi vil i tillegg oversette velkomstbrev som nye barn og foreldre får ved oppstart, og kortere skriv med informasjon som vi anser som viktig. Dette kan for eksempel være innkalling til foreldremøter, informasjon om aktiviteter/ arrangementer som skal foregå i barnehagen og lignende. Vi vil fortsette diskusjonen om hvordan vi skal organisere våre foreldremøter, og vi skal se på om et av foreldremøtene kan erstattes av et sosialt arrangement som er mer uformelt. Vi tenker at dette kan skape en bedre arena der det å bli kjent med foreldrene står i fokus, i tillegg til at det i større grad kan bidra til at foreldrene blir bedre kjent med hverandre. Vi ser for oss at et sosialt arrangement kan ufarliggjøre den mer formelle siden ved foreldresamarbeidet der informasjon gis og mottas, og at en sosial sammenkomst kan kombineres med formidling av viktig informasjon. I stedet

for at møtene preges av monolog der personalet kun *gir* informasjon, håper vi at vi kan skape en arena der dialogen vies mye større plass.

Hva kunne vi gjort annerledes?

Etter å ha evaluert prosjektarbeidet opplever vi at vi gjerne skulle gjort så mye mer og kommet lengre i vårt arbeid. Barnehagehverdagen er hektisk, sykdom oppstår og informasjonsutvekslingen stopper opp. Dette går utover prosjektets fremgang. En tydeligere arbeids- og ansvarsfordeling kunne bidratt til en bedre gjennomføring av de ulike tiltakene. Ved fremtidig prosjektarbeid vil vi organisere arbeidet annerledes, slik at flere personer er representert i prosjektgruppen. Vi mener at dette i større grad vil ivareta prosjektets fremdrift, og at prosjektgruppen blir mindre sårbar. Ved å involvere hver enkelt avdeling og hver enkelt ansatt i mye større grad, tror vi at flere vil få et større eierforhold til prosjektet. Dette vil vi ta hensyn til i videre prosjektarbeid.

Artikkel 8

Åpen barnehage, avdeling ved Løen barnehage, Sellebakk
Fredrikstad

Skrevet av Dagny Stuestøl Hansen, Melanie Fernandes Leere og
Elisabeth Torp

MANGFOLDSMULIGHETER I FELLESSKAP

Det er mange spennende utfordringer og spørsmål vi møter på i hverdagslivet i åpen barnehage. Prosjektet, ”Alle barn har rett til et inkluderende barnehagetilbud”, gir oss muligheter og tid til å heve blikket for å se på eget arbeid og tenke kritisk på vår egen praksis slik at vi kan drive et endrings- og

utviklingsarbeid med oss selv. Vi har et ønske om å bli bedre og mer kunnskapsrike.

Prosjektarbeidet har vist oss viktigheten av vårt daglige arbeid og viktigheten av tilbudet åpne barnehager gir til publikum. Det har virket som inspirasjon til videre arbeid. Forrige prosjektrunde ønsket vi å synliggjøre tilbudet i vår barnehage for publikum med artikkelen ”*Synliggjøring av kvalitetsøyeblikk og mangfoldsmuligheter*” og bildeserien ”*Kvalitetsøyeblikk i åpen barnehage*”.

Denne gangen ønsker vi å synliggjøre vårt arbeid innenfor mangfold i fellesskap, for kollegaer og for oss selv i samarbeid med brukerne i åpen barnehage. Vi ønsker å øke vår bevissthet, stolthet og kunnskap om eget arbeid.

Hos oss er det mange brukere. De dagene vi er åpne varierer det fra 1- 20 barn med minst en voksen i følge med hvert barn. Det varierer fra dag til dag, periode til periode hvem som kommer, derfor er det vanskelig å gjennomføre prosjekter som strekker seg i tid. De voksne er forbilder for barna og vi må kunne engasjere og inspirere dem for at de skal bli med i prosjektene vi gjennomfører. Denne gangen har vi valgt to mindre prosjekter.

Det ene er om hvordan vi sammen skal finne en felles plattform for feiringen av høytider i respekt, glede og med tilegning av kunnskap. Her ble det adventstiden og forberedelsene til jul vi skriver om, men det kunne like godt ha vært forberedelsen til id. Dette ble vårt utgangspunkt for synliggjøring av mangfoldsmulighet i fellesskap.

Det andre lille prosjektet er om språk og begrep innenfor matlaging. Siden matlaging er en stor felles interesse i gruppa, valgte vi dette temaet som utgangspunkt for språkprosjektet. Dette er et område hvor både voksne og barn er naturlige deltakere. Her er det god mulighet til å lære ord og begrep som er viktige i dagliglivet. Og etterpå kan vi spise det opp!

Store og små, noen er spedbarn på armen til mammaen sin, andre er stolte besteforeldre som betrakter sitt alvorlige barnebarn. Noen har bukser på, andre har lange skjørt. På noen flagrer håret fritt, hos andre flagrer hidsjaben som dekker håret. Sammen går vi rundt et plastikkjuletre, pyntet med selvlaget juletrepynt. Tovede epler, papirlenker av glanspapir og andre girlandere klippet i teknikker fra andre kulturer, stjerner i forskjellige fasonger og flettede hjerter. Vi synger sanger vi har øvd på, og sanger vi ikke har øvd på. Selve høydepunktet blir når vi synger ”Så går vi rundt om en enebærbusk”. Det var mange som aldri hadde hørt denne sangen. Litt ut i sangen begynte det med et fnis og mot slutten av sangen under ordene ”så gjør vi så når vi hemmat vi går, tidlig en søndags morgen.”, spredde det seg en felles, varm latter mens vi krøket oss sammen for å få et godt tak i armene til de minste og sprang det forteste vi kunne hjem fra kirken.

Vi er treffpunkt for mange mennesker med mange forskjellige bakgrunner og syn på saker. For oss er det viktig, i fellesskap, å vise tradisjoner i de forskjellige kulturene.

Siden åpne barnehager er et lavterskeltilbud er dørene oppe for alle. Dette gir oss muligheter som ikke finnes i ordinære barnehager. Her kan det komme mennesker som ikke tør å overlevere barna sine til andre. Da kan vi tilby et sted hvor de voksne må bli med. Dette gjør situasjonen tryggere og veien inn i vanlige barnehager kortere.

Barnehagen skal i samarbeid og forståelse med hjemmet ivareta barnas behov for omsorg og lek, og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling. Barnehagen skal bygge på grunnleggende verdier i

kristen og humanistisk arv og tradisjon, slik som respekt for menneskeverdet og naturen, på åndsfrihet, nestekjærlighet, tilgivelse, likeverd og solidaritet, verdier som kommer til uttrykk i ulike religioner og livssyn og som er forankret i menneskerettighetene. (Barnehageloven § 1 Formål, 1. ledd)

Gi litt og få litt.

Vi snakker stadig om hva vi kan gjøre for å møtes i et nøytralt fellesskap hvor alle føler seg like viktig samme hva slags bagasje vi har med oss. Her presenterer vi det å møtes på midten, enten det gjelder utfordringer innen kultur, språk, religion og feiring av høytider, eller i møte med krav om ekstra støtte til barn og familier med spesielle utfordringer. Vi ser at ved å gi tillit, får vi tillit. For oss betyr det at vi må tørre å dele oss med andre. De må få lov til å se oss med våre styrker og våre svakheter. Kanskje går det forbi det å være profesjonell, eller er det det som er å være profesjonell? Vi må lære å være rause med hverandre. Er det noe vi ikke forstår eller er nysgjerrig på må vi tørre å spørre hverandre.

Hva skal vi bruke adventtiden til?

Skal vi feire jul? Hvordan skal vi feire jul og hva skal vi bruke adventtiden til? Vi startet allerede i november med å snakke om hva vi skulle gjøre sammen i desember. Vi snakket om de kristne tradisjonene. De som hadde feiret jul i alle år synes det var en koselig tradisjon, og de som aldri hadde gjort det før var nysgjerrige på hvordan vi gjorde det. Derfor ble vi enige om at vi skulle feire vår adventstid med Sankta Lucia og lussekatter, juletre og julepynt, julenisser, mus og rotter, julegrøt og julegaver, julefortellinger, sanger og historien fra juleevangeliet. Vi ble fortalt at i Koranen og i Tanakh står det skrevet om profeten Jesus og hans liv. Det ga oss et større felles utgangspunkt. Med humor og godvilje fant vi sammen vår måte å feire adventtiden. Etter denne tiden

snakket vi om at det ville være fint om brukerne sa fra i god tid hvis de hadde høytider de ville dele med oss, så vi fikk tid til å planlegge feiringen og vi kunne lære mest mulig om dette. Vi fikk bare gode tilbakemeldinger på det vi hadde gjort. Neste desember vil det være andre deltakere. Det blir da viktig å ta med seg de gode erfaringene samtidig som vi må finne ut hva som blir riktig ved markering av neste høytid.

Mat og mangfold – Hvordan konkretisere språket for å styrke språkforståelsen.

I matbutikken i nærmiljøet er det i dag mange foreldre med barn. De er utstyrt med handlelister bestående av både bilde og bokstaver. Av barna sitter de minste i vogner, andre går selv. Siden vi er mange kan det se ut som en hel barnehage inntar nærbutikken. Foreldrene er røde i kinnene av kulden ute og alt for varmt tøy inne. Åpen barnehage er på handletur for vi skal ha varer til rundstykker og suppe. Vi ønsket å ha et lite språkprosjekt, men med utgangspunkt i daglige gjøremål i barnehagen vår. Regelmessig lager vi mat sammen for å smake på gamle og nye retter. Vi ser på dette som en meget samlende aktivitet. De fleste, både store og små, blir engasjert. Er de ikke glad i å lage mat, er de i hvert fall glad i å spise den, som igjen skaper ekstra glede til å lage den.

På vår handletur sier vi hva hver gruppe skal hente og vi er nøye på vokaliseringen, samtidig som vi deler ut vår litt spesielle handleliste. Da får alle høre ordet, sett på bildet hva ordet betyr og sett ordbildet av gjenstanden. Så skal vi se om de finner og gjenkjenner gjenstanden i hyllene. Noen voksne er flinke til å engasjere barna, andre blir så engasjert selv at de glemmer å aktivisere de minste. Dette er ting vi snakker om daglig i barnehagen. Det er flere som har spørsmål rundt varene og da oppstår turveksling i dialogen.

Neste dag baker vi rundstykker. Deigen må settes tidlig for at vi skal rekke å bli ferdig. Derfor er det ikke så mange som er kommet når vi setter den. De som er der er utstyrt med oppskrift, her med både bilde, vekt, volum og ordbildet. Mens vi jobber går praten jevnt og trutt. Barna måler og veier og de har alltid noe å fortelle eller spørre om, så dialogen går og de får høre rytmen og musikken i språket.

I samlingsstund har vi eventyret om ”Den lille røde høna”. På denne måten lærer vi hva hvetekornet må gjennomgå før det blir til mel og siden brød. I eventyrstunden bruker vi konkreter. Vi lager et scenebilde av stoffer og gjenstander for at det skal bli både vakkert for øyet og vekke nysgjerrighet. Dette gjør samlingsstunden mer interessant og underholdene, men det er også et forsøk på å gi et felles begrepsinnhold av ordene og et helhetlig visuelt bilde av handlingen i eventyret. Vi prøver å sette tingene i en kontekst slik at barna lettere skal klare dette. Etter eventyret snakker vi sammen rundt innholdet. Her prøver vi spesielt å få frem barna sine egne stemmer samtidig ønsker vi at de spisser ørene før vi prøver å sette ordene i forskjellige sammenhenger og former. På denne måten kan de bli tryggere i begrepsforståelsen og de kan bli kjent med forskjellige grammatikalske bøyingsformer av ordene. Vi stiller noen spørsmål og vi forklarer ting slik at vi kan få frem ulike språkfunksjoner. Fordi vi har så stor spredning på nivået i språkutviklingen innen det norske språket både hos voksne og barn må vi jobbe på så mange forskjellige måter samtidig. Vi tar med noen rim og regler for å øve ekstra på uttale og rytmen i språket.

Samme hvilket tema man har kan man bruke språket bevisst. ”Ord er makt” heter det. For at vi skal kunne forstå hverandre må vi ha et felles språk og dette er et forsøk på å styrke og bevisstgjøre foreldrene på noen måter å jobbe med språkutviklingens på både i forhold til seg selv og barna.

Vi frøs rundstykkene når de var ferdig for vi skulle spare dem til festmåltidet dagen etter da vi skulle lage potetsuppe med grønnsaker. Oppskriften var også

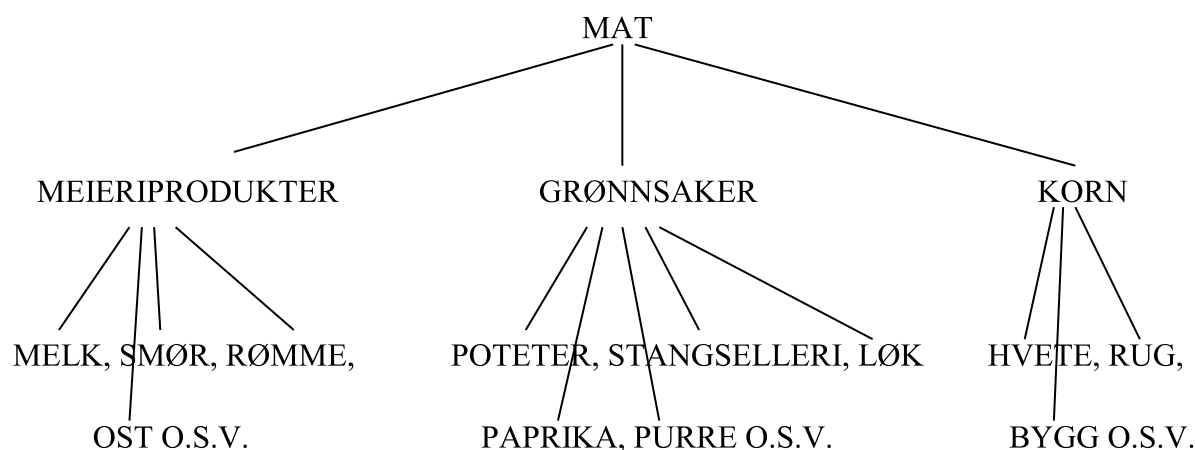
her utstyrt med bildet, vekt eller volum og ordbildet. Hele uka var vi fra 13- 17 barn, med foreldre og to ansatte. Nesten alle var aktive i rengjøring og kutting av grønnsaker (og smaking), koking av suppa, oppvarming av rundstykkene og dekking av bord. Mens hendene arbeidet gikk praten livlig mellom barn - barn, barn - voksne og voksne – voksne. Festen kunne begynne og alle satte seg til bors. Alle turte smake, noen spiste lite og andre spiste mye.

Vi møter ofte barn og foreldre som snakker lite eller ikke noe norsk. For at mennesker skal kunne trives og integreres i det norske samfunnet er språket en viktig nøkkel. Derfor jobber vi bevisst med språket hele tiden. Vi har mange kvinner som kommer til oss sammen med barna sine. Vi møter kvinner som har helt annen bakgrunn enn vi er vant med. Et møte ble spesielt sterkt for oss. Det var en kvinne som hadde bodd i Norge i seks år, født fire barn her, men aldri gått alene på gata eller som aldri før hadde kjørt buss. Hennes verden var hjemmet, matlaging og barna.

Da vi ville gjøre et språkprosjekt, ønsket vi å finne et tema som kunne engasjere alle. Derfor valgte vi et språkprosjekt med tema mat. I rammeplanen står det:

Tidlig og god språkstimulering er en viktig del av barnehagens innhold. Kommunikasjon foregår i et vekselspill mellom å motta og tolke et budskap, og å selv være avsender av et budskap. Både den nonverbale og den verbale kommunikasjonen er viktig for å utvikle et godt muntlig språk. Å få varierte og rike erfaringer er avgjørende for å forstå begreper. Å samtale om opplevelser, tanker og følelser er nødvendig for utvikling av et rikt språk. Tekst omfatter både skriftlige og muntlige fortellinger, poesi, dikt, rim, regler og sanger. Viktige sider ved kulturoverføringen er knyttet til kommunikasjon, språk og tekst. (Rammeplan, 3.1)

Oppsummering.

I åpne barnehager er vi så heldige at de voksne må være med barna sine. Det er ikke alltid like lett å overlate den kjæreste man har til vilt fremmede. Da mener vi vilt fremmede. Kultur, mat, religion, samværsformer, til og med språket er fremmed. I barnehagen vår har barna muligheten til å få trygge og utviklende opplevelser sammen med foreldrene. Foreldrene kan finne sosiale nettverk og felles opplevelser med andre mennesker slik at de kan bli kjent med alt det fremmede og få følelsen av tilhørighet. Vi tenker at det å ha tilknytting til andre mennesker kan være motiverende for å lære et felles språk, enten det er førstespråket eller andrespråket. Ved å ha slike prosjekt ønsker vi å vise hvordan man kan utvikle språket i praksis. I det videre arbeidet kan vi fordype oss i enkeltområder eller enkeltord og sette det hele inn i en større sammenheng både i forhold til grammatikk og helhetlig forståelse.

Vi kan se på ernæring og få inn helsesøster, noe som tidligere er gjort. Vi kan ta frem forskrifter fra kommunen og barnehageforskrifter. Vi kan snakke om hvor alt kom fra eks. melka kommer fra kua og den sier MØ! O.s.v.

Vi gjorde det på denne måten i dette prosjektet for vi tenkte at dette ville kunne treffe både liten og stor, at alle kunne bidra litt med det de kunne fra før og det kunne tilføre noe til alle.

Når vi satt og spiste snakket vi litt om gangen i prosjektet. Det var mange som hadde satt pris på måten det var gjort på. I tillegg hadde vi en morsom og velsmakende felles opplevelse som hadde knyttet oss nærmere til hverandre.

Selv om vi heter åpen barnehage, legger vi mye arbeid rundt de voksne. En lykkelig og trygg forelder er en viktig ingrediens for å få et trygt og lykkelig barn. Personalet er kjent med forholdene i vår kommune, hva vi kan forvente oss av dagliglivet i en barnehage og hva som forventes av et barn til skolestart. Det er ikke alle som sitter med denne kunnskapen selv om de har et barn. I den sammenheng kan vi være bidragsytere slik at familiene får den kunnskap de trenger eller vise vei til hvor man kan få opplysninger som er viktige og nødvendige.

Språk er viktig for hvordan man blir mottatt ute i samfunnet, for selvtilliten, for praktiske gjøremål som å søke barnehageplass, for å kunne være et medvirkende menneske i samfunnet som kan ytre sine meninger, o.s.v. Derfor ser vi det som viktig å styrke språket til hver enkelt. Derfor er det viktig at vi som pedagoger jobber bevisst med språket i alle situasjoner. Språket er viktig for barna for at de videre skal kunne følge med på skolen, få seg en utdanning og kunne leve et verdig liv i Norge. Språkutvikling er et stort tema og det er alltid mer å lære. Gjennom dette prosjektet har vi synliggjort noen metoder for oss selv og blitt mer nysgjerrig slik at vi ønsker å lære mer.

LITTERATURLISTE

Kunnskapsdepartementet (2011) *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgave.*